

J 2001-ben alapította Böszörményi Zoltán Irodalmi Jelen

A Nyugati Jelen irodalmi melléklete. Megjelenik havonta — II. évfolyam 14. szám 2002. december

Szerkeszti: Böszörményi Zoltán

Munkatársak: Irbázi János, Karácsonyi Zsolt,
Kinde Annamária, Pongrácz P. Mária

<http://ij.nyugatijelen.com>

ij@nyugatijelen.com

Anyagaink utánközlése csak a forrás megjelölésével

Valamennyi
olvasójának
és munkatársának
áldott karácsonyt
és boldog új évet kíván
az Irodalmi Jelen!

GYÖRGY ATTILA

Karácsony

Sose tudtam őszintén írni a karácsonyról.

Lehet, valami mély, fekete pogányság rejtezik lelkem mélyén, de az is lehet, mindössze csak a közhelyektől rettegek. Fenyő, kalács, töltött káposzta, család. Béke, meleg, hull a hó. És milyen jó, hogy ez így van.

Aztán, ha felszabadul bennem az első három sor után a gátlás, akkor a karácsony az éjféli mise is. Néha. (Régóta nem, győzni akar bennem a pogányság.) A karácsony gyermekkorom recsegő hangú Kossuth-rádiója. Karácsony az ezüstenyők, amelyeket

a Gyimesekben loptunk saját hajdani birtokunkról. Karácsony a kerecsensólyom ünnepe az összes ködbe vesző, sosemvolt legendával együtt. Karácsony a szaloncukor felfűzése a cémára, karácsony a macskadorombolás, karácsony a jóllakott semmittevés. Karácsony, amikor a csángók kimennek az éjféli mise után, és enni adnak az állatoknak – mert karácsony mindenkinek karácsony, akivel egy háztartásban él az ember.

Karácsony a béke.

Néha le kell írni az ilyen mondatokat is, mert nem lehet közhely, mi igaz. Karácsony a béke.

Karácsony a születés ünnepe. Karácsony mindannyiunk születésnapja, mert mindannyian Jézusok vagyunk egy kicsit. És júdások és péterek és pilátusok, hiszen rólunk és

nekünk mindannyiunknak szól ez a teremtet világ.

Karácsony a remény: és nem azért, mert reménykedünk valamiben, hanem azért, mert karácsonykor eltompulnak a fájdalmak, s kínjaink kicsik. Mert karácsonykor mindenki elmosolyodik, ha csak egy percre is, és karácsonykor mindenki érez valami csendes szomorúságot, ami a tiszta lélek jele. Nem vesztet el az a világ, ahol mosolyogni tudnak, és elmélyülni az emberek, ha csak egy szempillantásra is. Innen a remény.

És karácsony a pohárban remegő rubin-színű borok, karácsony a vidámság, karácsony a disznóölés időszaka, az erőteljesen megélt életé, mert valahol ott bizserreg bennünk a hajdani szaturnáliák emléke, az új-jászülető Nap misztériumáé, a pogány szertartásoké is.

Ez mind.

S egy kicsit az őszinteség is.

Babits Mihály

Karácsonyi ének

Mért fekszel jászolban, ég királya?
Visszasírsz az éhes barikára.
Zenghetnél, lenghetnél angyalok közt:
mégis itt ridogálsz, állatok közt.
Bölcs bocik szájának langy fuvalma
jobb tán mint csillag-úr szele volna?
Jobb talán a puha széna-alom,
mint a magas égi birodalom?
Istálló párája, jobb az neked,
mint gazdag nárdusok és kenetek?
Lábadhoz tömjén hullt és arany hullt:
kezed csak bús anyád melléért nyult...
Becsésnek láttad te e földi test
koldusruháját, hogy fölvetted ezt?
s nem vélted rossznak a zord életet?
te, kiról zengjük, hogy megszületett!
Szeress hát minket is, koldusokat!
Lelkünkben gyujts pici gyertyát sokat.
Csengess éjünkön át, s csillantsd elénk
törekeny játékunkat, a reményt.

Juhász Gyula

Karácsony felé

Szép Tündérország támad föl szívemben
Ilyenkor decemberben.
A szeretetnek csillagára nézek,
Megszáll egy titkos, gyönyörű ígézet,
Ilyenkor decemberben.

...Bizalmas szívvel járom a világot,
S amit az élet vágott,
Behegesztem a sebet a szívemben,
És hiszek újra régi szeretetben,
Ilyenkor decemberben.

...És valahol csak kétkedő beszédet
Hallok, szomorún nézek,
A kis Jézuska itt van a közelben,
Legyünk hát jobbak, s higgyünk rendületlen,
S ne csak így decemberben.

Gárdonyi Géza:

Fel nagy örömré!

Fel nagy örömré! ma született,
Aki után a föld epedett.
Mária karján égi a fény,
Isteni Kisdéd Szűznek ölen.
Egyszerű pásztor, jöjj közelebb,
Nézd csak örömmel Istenedet.

Nem ragyogó fény közt nyugoszik,
Bársonyos ágya nincs neki itt.
Csak ez a szalma, koldusi hely,
Rá meleget a marha lehel.
Egyszerű pásztor, térdeden állj!
Mert ez az égi s földi király.

Glória zeng Betlehem mezején,
Éjet elúzi mennyei fény;
Angyali rendek hirdetik őt,
Az egyedül szent Üdvözítőt.
Egyszerű pásztor, arca borulj,
Lélekben éledj és megújulj!

Kosztolányi Dezső:

Karácsony

Ezüst esőben száll le a karácsony,
a kályha zúg, a hóesés sűrű;
a lámpafény aranylik a kalácson,
a kocka pörg, gőzöl a tejsűrű.
Kik messze voltak, most mind összejönnek
a percet édes szóval ütni el,
amíg a tél a megfagyott mezőket
karcolja éles, kék jégkörmivel.
Fenyőszagú a lég és a sarokba
ezüst tükörből bókol a rakott fa,
a jó barát boros korsóihoz von,
És zsong az ének áhítatba zöngve...
Csak a havas pusztán a néma csöndbe
sír föl az égbe egy-egy kósza mozdony.

Reményik Sándor:

A karácsonyfa énekel

Ha szűk szoba: hadd legyen szűk
szoba.
A szűk szobában is terem öröm,
Gyúl apró gyertya ínség idején,
Oh csak ne legyen sorsom bús
közöny,
Oh csak legyek a fény forrása én,
Apró gyermekek bálványozott fája,
Én az idegen, én a jövevény,
Égő fenyőfa, égő áldozat,
Akit az Isten ősi otthonából
Emberek örömeire elhozat.
Csak rajzolódjék mélabús árnyékomból
Imbolyogjon a szűk szobák falán,
Minddegy, hogy mi lesz velem azután.

Andrea della Robbia: Mária és gyermeke

E-mil gálaest Szatmárnémetiben

Első ízben osztotta ki díjait az erdélyi magyar íróegyesület

Ha a december hó elején Szatmárnémetiben megrendezett E-mil Gálaestről akarok írni, nem tehetem meg ezt anélkül, hogy ne térjek ki az Erdélyi Magyar Írók Ligájának közel egyéves fennállása óta eltelt időszak eseményeire. Például arra, hogy az idén február kilencedikén életre hívott szervezet már korábban is rendezett egy Gálaestet, amelynek azonban Kolozsvár adott helyet. A júniusi est jótékonyági célokat szolgált, hiszen az ott befolyt összegeket az E-mil az erdélyi magyar írók támogatására fordította. Az írói liga irodalmi táborát is szervezett, olvasóink pedig bizonyára emlékeznek arra a felolvasókörútra, amelynek keretében a szervezet tagjai Aradon, Temesváron, Pécskán, Újszentesen és Déván olvastak fel műveikből.

A szatmárnémeti gálaest azonban – amelyet nagyváradi és nagykárolyi felolvasások előztek meg – egyvalamiben határozottan eltért a kolozsvártól. Igaz ugyan, hogy itt is tizenvalahány szerző lépett színpadra, és itt is kapcsolódott

zenés műsor a felolvasásokhoz; de itt adták át először az E-mil díjait. Különösen fontos dolog ez, hiszen az erdélyi magyar íróknak is szükségük van arra, hogy a szakma értékelje életművüket, egy-egy kötetüket. Jelentőséggel bír az is, hogy a díjak többek voltak, mint a szakmai elismerés szimbólumai, hiszen minden díj jelentős pénzzsszeggel járt együtt.

A szatmári színházban Fodor Sándor elnök beszélt a szervezetről, ismertette az írói liga célkitűzéseit és többek között azt is, hogy több mint nyolcvan tagja van a még egyéves születésnapján sem túljutott szervezetnek. Miután költők, írók, a díjazottak pályatársai olvastak fel műveikből, elkezdődött a díjátadás. A 2002-es év Méhes György Nagydíját és a hozzá tartozó 2000 eurót Mózes Attila író vehette át egész életművéért, illetve az idén újra kiadott *Árvízkor a folyók megkeresik régi medrüket* című regényéért. A debüt díj, az 1000 eurót érő Méhes György-ösztöndíj idén Farkas

Wellman Évát illetve meg *Itten ma donna választ* című verseskötetéért. Az Irodalomtudományi díj és az ezzel járó 300 euró a szegedi Fried István professzoré lett Irodalomtörténekek Transsylvaniaiában című tanulmánykötetéért. A két, egyenként 500 euróval járó Irodalmi Jelen díjat Bogdán László és Szálinger Balázs vehette át; előbbi *Drakula megjelenik* és *A szoros délben* című könyveiről, utóbbi pedig az *Első Pesti Vérbakaré* címmel megjelent verseskötetéért. A díjátadás után Sebő Ferenc és együttese megzenésített versekkel és népdalokkal szórakoztatta a gálaest közönségét.

Az idén létrejött erdélyi magyar írói liga jövőre is számos rendezvényt tervez, újabb gálaestekkel és író-olvasó találkozókkal kívánja felhívni a figyelmet az írott szó varázsára.

Az alábbiakban interjúkat olvashatnak az idei E-mil díjazottakkal és recenziókat a szakma jutalmait kiérdemlő könyvekről.

KARÁCSONYI ZSOLT

Mózes Attila: „Én azért maradtam itt, hogy ide írjak“

Mózes Attila – 1952-ben született Marosvásárhelyen, író, műkritikus, a Helikon prózarovatának szerkesztője. Kötetei: Átmenetek (1978), Egyidejűségek (1980), Fény, árnyék átdereng (1980), Úvegcsendélet (1982), Füstkorom (1984), A gonosz színváltozásai (1985), Árvízkor a folyók megkeresik régi medrüket (1990), Yesterday (1990), A vénasszonyok nyara (1991), Egy pohár vigyor (1996), Napnyugati vándorlás (2000).

– *Dijnyertes köteted utószavában azt olvashatjuk, hogy a könyv egy olyan átmeneti időszakban jelent meg (1990-ben), amikor a közvélemény már nem a politikára figyel, de igazából még az irodalomra sem. Regényed olvasása szempontjából milyen változások történtek az utóbbi 12 évben?*

– Azzal kell kezdenem, hogy... Most már fel lehet fedni a valóságot, hogy Domokos Géza megkapta a kéziratot, ami most jelent meg második kiadásban, és nem lehetett közölni. Akkor, a bukaresti magyar nagykövetségen keresztül elküldte a budapesti Szépirodalmi Könyvkiadóhoz, kérve beleegyezésemet, meg nem mondván, hogy milyen utakon jut el. Elvárások voltak az itteni cenzúra részéről és magyarországi részről is. Akkor még divatban voltunk Magyarországon: „nyúlunk az erdélyiek hóna alá” jelszóval. (Egy kicsit csiklandós vagyok, ezt nem mindig szerettem.) Kilencvenben, amikor itt még eufória volt, még én is eufóriában voltam, könyveim jelentek meg, „bugyigóval”, ahogy én nevezem: Tiltott könyvek szabadon. Kétféle kötődést róttak ki ránk, és ez akkor tetszett is. Nem volt az rossz, mert az ember, ha már dolgozik, akkor szereti, ha méltányolják is a munkáját. Azóta már kissé kifinomult a rálatásom ezekre a dolgokra. Jó volt, szép volt, elmúlt... tulajdonképpen a fülszöveg írójának igaza van, mert végül is az ideai az első meg-

jelenése a regénynek, mert én azért maradtam itt, hogy ide írjak, és azért írok ide, mert itt maradtam.

– *Olvasva a könyvet nem találtam semmi olyat, amibe a nyolcvanas években a cenzúra beleköthetett volna. Mi volt a letiltás oka?*

– Látod, ez a kaffai dolog az egészben. A cenzúra a végén már abba is belekötött, amiben nem volt semmi. Kellott volna valami az ő oldaláról. Én mindig csak az esztétikumban utaztam... de egy esztétikai megformálás örve alatt azért csak ki kell mondani valamit, legalábbis a sorok között jelezni; ez nem tetszett a cenzúráknak. Először nem tetszett az, hogy Páskándiék korában kimondták egy-két dolgot, ami nem volt szimpatikus nekik, a végén már az se tetszett, hogy nem mondták ki valamit, hogy nem feleltél meg az elvárásoknak. Amikor bekeményít a cenzúra, akkor sohasem arról van szó, hogy mit írtál, hanem arról: mit nem írtál meg. Nem az a szörnyű, hogy letiltanak, hanem az, hogy nem közlik a könyvedet, ami „nem mond semmit”.

– *1978-tól 1990-ig átlag két évente jelent meg egy könyved. A kilencvenes években kicsit lelassult ez a ritmus. Mi történt?*

– A vénasszonyok nyara volt a legutolsó könyvem, amit '87-ben fejeztem be. De néhány könyvem '89 előtt nem lehetett közölni, ezek jelentek meg '90-ben és '91-ben. Be kell vallanom bűnös voltam: azóta összeírtam ugyan egy vékony kötetre valót, de ebben már én vagyok a hibás – és ezért tudom tisztelni Bogdán Lászlót, Király Lászlót, Szilágyi Istvánt, Szabó Gyulát, hogy ők '89 után is dolgoztak. Én valahogy – és csak magamat kárhoztatom érte – nem éreztem a téjét annak, hogy írjak, közöljek. Megjelentek még könyveim – Magyarországon is –, de az mind olyasmi volt, hogy ha a feledés homálya borult is rá, még fel lehet melegíteni. A teának árt, a levesnek árt a fel-

melegítés, a könyvnek – ahogy a fogadtatását látom – talán nem mindig.

– *Három kamararegényedben, de az Árvízkor...-ban is vissza-visszatérsz a gonoszra és az ő színváltozására. Miért foglalkoztat ez a téma?*

– Ez mélyeséges és velem született pesszimizmusommal van összefüggésben. Ugyanis tudjuk, hogy minek a parafrázisa a Gonosz színváltozása – az Úr színváltozása. Én ebben a világban – eltekintve egy-két Teréz anyától – jobbára csak a gonosz színváltozását, újabb és újabb arcát, újabb és újabb fenyegetését tudtam felfedezni. Persze ez hálás dolog, a jószágrol írni: az könnyű, bár ahogy azt egy kedvenc íróm bebizonyította, mégsem egészen az, mert Tolsztoj *Feltámadása* nem egy igazán tolsztojian nagy mű. Én – született pesszimizmusomnál fogva – csak azt láttam meg a világban, ami ferde. De az az író köpjön szemem (mondjuk így), aki végül is nem ezt látta meg benne. Az egész világirodalom – ha nem tévedek – erről szól.

Árvízkor vannak még folyók

Aki kézbe veszi Mózes Attila *Árvízkor a folyók megkeresik régi medrüket* című beszélyét, számos információhoz juthat még a belelapozás előtti pillanatokban. A háttér utószó-fülszövegéből megtudhatjuk, hogy a könyv első kiadása 1990-ben jelent meg, de abban az időszakban, amikor mindenki inkább a politikára figyel, a könyv „elveszett”. Ezért mondható el, hogy a 2002-es tulajdonképpen az első kiadás. A borító teljes mértékben összhangban van a könyv tartalmával, hiszen a vidám, dülöngélő betűk se tudják enyhíteni a kötet címlapjának közepére helyezett kiszúrt szemű gyerekarca keltette benyomást.

Mielőtt a könyv tartalmi vonatkozásaira térnék, egy pillanatra megállnék a formaiaknál. Könyvét beszélynek nevezi a szerző, de írhatott volna álomnaplót, lélektani krimtit, sőt: akár egy örült feljegyzéseinek gyűjteményeként is olvashatnánk a kötetet. De egyik se fedné a teljes „valóságot”, hiszen az olvasó nem tudhatja biztosan: álomról, valóságról van-e szó, vagy csupán egy megszokott medréből kilépett elme történetét beszéljük el a könnyben sorjázó mondatok.

A főszereplő idült alkoholista, aki ráadásul még zongorista, igazi művész-típus, amiből láthatunk már néhányat a világirodalomban. Azonban van (leg- alább) két dolog, ami különössé és egyedivé teszi a beszély központi figuráját. Az egyik: esténként lila jaguárokat lát feltűnedezni a lakásában; a másik: egy lehúzott zongorán kopogtatja le a csak általa hallható szerzeményeit. Ez a művészfigura képtelen hajózni a társadalom megáradt vizein, lakásának négy fal által védett szigetére vonul vissza, de a külvilág itt is jelenvalóvá válik. A pusztulás- és veszélyérzetet ebben a magán-világban a lila jaguárok testesítik meg, akik egyre szűkülő köröket írnak le eljövendő áldozatok körül.

Ennek a zárt világnak az aijtájában jelenik meg Leonora, akinek nincs múltja, eddigi életéből nem emlékszik semmire, és megtesz mindent, amit csak a főhős, Szilveszter szeretne. De könnyen megtörténhet, hogy Leonora nem a megszokott világból érkezett, hanem abból a lassan felszivárgó (al)-világból, amelynek a lila jaguárok csupán fenyegető előőrsei. Leonora pontosan ki nem tapintható szálakkal kötődik a Gonoszhoz, ahhoz a negatív városhoz, amely Szilveszter előtt szokott felszejni, valahányszor kómaszerű, alkoholos álomba zuhan. Leonora, mintegy a főhős gyanakvását is alátámasztva két részre bomlik, Leonra és Norara. Leon jó marad, mert a rút könnyebben maradhat meg jónak, mint a szép (Nora) egy olyan a gonosz által megfertőzött világban, ahol a rózsának hügszaga van.

Ez a romlandó, bűzt árasztó rózsza ölt testet emberi formában Szilveszter előtt, aki e szembenézés pillanatában egy a kaffai világ szövetén átszúrt Karamazov Ivánra emlékeztet, akivel incselkedik, akinek testét őlt a gonosz, a világot mérgező és névtelen, alaktalan gázként felszivárgó Hihetetlen. Amikor már úgy tűnik, nincs semmiféle ellen-szer a hihetetlen növekvő hatalmával szemben, Szilveszter megtalálja a gyertyatartót, amellyel elpusztítja a negatív városból érkező jelenést, a kiáradó gonoszt visszaküldi régi medrébe, hiszen: „...minden katasztrófa után új rendre ébred a világ, amelyik semmivel sem rosszabb, mint a régi. Igaz, semmivel sem jobb, csak épp valahogy lelkesedésre készlet, csak azért, mert új.”

De azt, hogy ez a régi medrébe visszatért világ valóságos vagy álom csupán, már az olvasónak kell eldönteni.

(Mózes Attila: *Árvízkor a folyók megkeresik régi medrüket*, Erdélyi Híradó Kiadó, 2002 Kolozsvár)

„Szellemi rokonságot az ember kedve szerint tarthat“

Farkas Wellmann Éva 1979-ben született Marosvásárhelyen, jelenleg Kolozsváron él.

– *Már első köteted megjelenése előtt is volt néhány díj a tarsolyodban. Mit szólnál az E-mil debüt-díjhoz?*

– A kötetet megelőző publikációimra két díjat kaptam: a 2000-es év Látó díját (debüt díj), valamint 2001-ben Mikó András-díjat. Természetesen, mindezek ellenére is, meglepett az E-mil elismerése: nagyon megtisztelő, hogy éppen engem tartottak érdemesnek a Méhes György ösztöndíjra. Úgy gondolom viszont, hogy ez a gesztus nemcsak összegzés az egyesület részéről, hanem egyfajta jóindulatú elvárás is a továbbiakra nézve, melynek próbálók megfelelni.

– *Köteted az Előretolt Helyőrség Könyvek sorozatban jelent meg, amely tulajdonképpen egy fiatal erdélyi szerzőket felvonultató sorozat. Szerinted létezik-e új (legújabb) költői generáció, s ha igen, tagjának érzed-e magad?*

– Az a tény, hogy a jelzett sorozatban jelent meg a könyvem, természetesen valamely közösség (közön-ség?) felvállalását is jelenti. A hovatartozás kérdése azonban minden alkotó esetében inkább szellemi értelemben tehető fel. Következésképp egyetlen társaság/egyesület a maga véletlenszerű sokszínűségében nem tartalmazhatja minden tagjának a teljes izlésskáláját. Szellemi rokonságot az ember kedve szerint tarthat, és rendelkezésére áll a választáshoz a teljes világirodalom.

Nem mondom újat azzal, hogy az Előretolt Helyőrség megjelenése óta új korszak kezdődött az erdélyi magyar irodalomban. Ez a közösség még mindig friss, mivel „legrégebbi” szerzői is még a fiatal magyar írók közé tartoznak; ugyanakkor lendületét és tevékenységét tekintve igencsak komoly szervezethez és írói karakterekre enged következtetni. Örömmel érzem magam köztük tartozónak. Az új generáción belüli alkati vagy időrendi elkülönítés szerintem a kritika és általában az irodalomtörténet dolga; ebből a távlatból és pozícióból nagyon nehéz korszakhatárokat felállítani, vagy lényegi váltásokat szemrevételezni.

– *Kolozsvári kötetbemutatódon is elhangzott, hogy nőiesek ugyan verseid, de elsősorban: költő írta őket. Szerinted létezik női vagy nőies irodalom?*

– Valószínűleg létezik, de az irodalom szempontjából irreleváns, hogy férfi vagy nő írta az illető művet – természetesen, hogyha értékes alkotásról van szó. Bizonyára alapos kutatással (a szóhasználatból, mondatfűzésből, nyelvtani szerkezetekből stb.) kimutatható, hogy az illető író melyik nemhez tartozik. A férfi-, illetve női irodalom kategóriáinak felállítását azért tartom különösen veszélyesnek, mert ez eleve egyfajta minőségi, vagy legalábbis érzelmi alapú differenciál(ód)ást jelezne. Nincs szükség tehát arra, hogy ilyenfajta, irodalmon kívüli szempontokkal kategorizáljuk a műveket: ami egyáltalán irodalom, úgyis megmérgette az idők folyamán. És ami jelentékenynek találattik, már csak a mű (melynek akkorra már igen kevés köze lesz megalkotójához).

Kikerüli a mondatot

Persze eszembe jut, mi lett volna, ha ötven verset talállok a könyvben és nem huszonötöt, ami szinte már egyezik a szerző éveinek számával, ha némi misztikát sejtjenék, azt mondhatnám: minden évben írt egy verset, és születése előtt is egyet, mintegy ráadásul az elkövetkezőkre. Írhatnám ezt, de inkább félretereszem a ferde tollak ádáz praktikáit, s megpróbálom megírni azt, amit írás és tapasztaltam a könyvben.

Az igazság az, hogy nem a legkönnyebb és legkitaposottabb ösvényt választja, aki e huszonöt verset tartalmazó könyv erdejébe lép, hiszen ebben a rengetegben, ösvény, tekintet könnyen elhomályosulhat, semmibe tűnhet. Az érdekes az: mivel éri el ezt a hatást a szerző? Hiszen versei (a többségük szonett) rövid, szaggatott ritmusú mondatokból állnak össze, inkább juttatnak eszünkbe zergés szirteket, mint nimfás ligetek árnyékait.

Akárcsak a donnának, az olvasónak is választania kell, milyen irányból közelít, hogyan olvassa ezeket a verseket: megpróbálván felfedni a bennük a sorok mögött meghúzódó, néha korántsem könnyed iróniát, vagy úgy fogadva el őket, mint az érzelmek minden távolságtartás nélkül való és azonnali kivetülését? Én inkább az első változattal értenék egyet, de anélkül, hogy elfelejtsem: e versek iróniája nem csak a konkrétan megnyilvánuló (ön)reflexív mondatokban rejlik; abban is, ahogy az ironikus, vagy éppen túl erős érzelmi töltettel bíró mondatokat kikerüli a szerző. Nem azt mondja: mindennek vége, csupán annyit: „Lassan sötétül a vászon.” (A *megmentő bosszúja*) Nem arról ír, hogy *a lélek im nem lángolhat fel többé*, éppen csak kijelenti finom iróniával, egy öngyújtó kapcsán: „csak ez mi lángra lobban”. (Válasz a *Donkihótnak*)

Ha van alapcsel, amit bevet a szerző (önmagával vagy az olvasóval szemben!?) akkor az mindenképpen a fentebb említett mondatkikerüli technika,

A II. és V. oldalon megjelenő recenziókat és az E-mil díjazottaival készült interjúkat Karácsonyi Zsolt írta, jegyezte le.

amely izgalmassá és feszessé teszi a kötet anyagát. Néha éppen azáltal, hogy ez a mondatkikerülő, sorokon áthajló, mondatokat megtörő stílus eltűnik és helyét ad valami egészen másfajta kifejezési módnak, amelyben a mondatok csak úgy maguktól gördülnek elő: egyik a másik után... Ilyen a *Fiatalon aludt el* című vers, amelyből – minden további magyarázat helyett – az utolsó szakaszából állnak össze, inkább juttatnak eszünkbe zergés szirteket, mint nimfás ligetek árnyékait.

(Farkas Wellmann Éva: *Itten ma donna választ*, Erdélyi Híradó Kiadó – Fiala Írók Szövetsége, 2002)

Mózes Attila

Árvízkor a folyók megkeresik régi medrüket

(Beszély)*

Elsőször valami halk, szűnni nem akaró sziszegés hangja szívárgott be a konyhából, akár megnyugtatónak is tetszhetett. A tűzhely, gondolta Leon, s ez megnyugtatónak tűnt. De aztán mintha a sziszegés nem is onnét, hanem valahonnan mélyebbről, sokkal mélyebbről törne fel, ellenállhatatlanul, megszakíthatatlanul, hogy másképpen kellett ráfigyelni.

– Ne törődj vele – hallotta Leon –, ez csak akkor hat, ha nem akarattalagos a képzelődés. Nem kell hívni, sokkal mélyebbről jön, semmint hinnéd. Leon fűllett.

A sziszegés nem valahonnét, hanem mindenünnen érkezett, nem erősödött vagy halkult, csak egyre közelebbről hallatszott.

– Próbáld elúzni magadtól, hisz csak képzelődés! Leon most az itálra próbált összpontosítani. A nem erősödő hang mégis mind közelebbről tűnt, aztán mintha belőle eredne, ott volt mindenütt, hogy hirtelen nem sejtett mélységeket fedezett fel magában. Ez itt most bűvöl engem, gondolta kényszeredetten, azt hallatja velem, ami nincs is.

– Vagy lennie sem kellene – fejezte be Szilveszter a gondolatot. – Nem csalás, nem ámitás. Semmi bűvölés. Csak bűvölés.

Leon csapdában érezte magát. Próbálta leküzdeni félelmét és ellenérzését, másra gondolva akarta megtörni a varázst. De egyre bizonyosabban érezte, hogy a csönd benépesedik körülötte és benne, neszekkel telik meg, melyeket nem akar elképzelni, s mégis vannak. Olyan volt ez, mint az ő élete: meghatározhatatlan eredetű s a valóságban bolyongó. Mos azért figyelt fokozottabban, mert saját magát akarta megismerni, mintha a titokzatos dolgok létrejövételével együtt önmaga titokzatos, talányos születésére is fény derülhetne.

– Megérkeztek – hallotta Szilveszter reszelős hangját, s tudta: valóban megérkeztek.

Puha talpak neszezését hallotta, mintha valami macskafélék mindig két elmaradt, de várható halálsíkoly közötti csendbe lépének.

– És nem is kell elképzelni őket, mert mindjárt megjelennek. Kialakulnak.

A szobában már estszálta előtti félhomály sűrűsödött, az az idő, amikor feledésbe merül nap- és évszak, vagy mindenik egyszerre történik.

– Igen, vannak – ismerte be Leon, s nem tudta levenni szemét az ajtókeretről. Az ajtóban állt, hivatalosan, egy lila jaguár, hihetlenségének teljes pompájában, a hátán villódzó kékes lángocskák káprázataiban. Eppen olyan, mint amilyenek a másik elképzelte. Kecses volt, karcsú és fenyegető.

– Mint némely szép nő – egészítette ki a látványt Szilveszter egy magánhasonlattal. – Némely szép nő olyanok, mintha elképzelnéd őket: kecsesek, karcsúk és fenyegetőek. Aztán vannak, egyszerre csak vannak, és egy idő után ijesztő, hogy épp olyanok. Eppen ilyenek, amilyenek elképzeléd őket.

– Leonora – mondta ki halkán Leon. – Most már elhiszed? – Most már el.

– Akkor ne törődj velük. Nemsokára sokan, nagyon sokan lesznek, és elkezdik esti sétájukat. Egyre szorosabb hurkokat írnak le, s mindez csupán azért fenyegető, mert félsz tőlük. Sok mindennel van ez így. Mintha fordítva. Így rájuk egy kortyot, oldódik benned fenyegetésük.

Leon arra gondolt, hogy ezután már valóban nincs miről beszélgetniük, hiszen mindketten ugyanazt látják, következőképpen ugyanazt gondolják is. Ami következik, azt szükségtelen megbeszélni. A lila, testszín foltos, villódzó szőrző óriás macskák hátrasúnyit füffel óvakodtak be a csak saját fényüktől vibráló félhomályba. Csöndesen lopakodtak tárgyól tárgyra, de véletlenül sem érintettek semmit, mintha lebegnének. Sokan voltak, s mégsem tetszett szűknek a kis szoba, mintha ettől kezdve minden zárt tér rugalmasan tágulna, s bármilyen térben egyforma nagyságú hurkokat írhatnak le, egyre körülöttük,

egyre csak körülöttük, s látványuk, hogy immár nem lehetett akkora félelemmel gondolni rájuk, most lenyűgöző lett. Leon szótlanul figyelte házigazdaja látomását, ám Szilveszter egyre kevesebb figyelmet szentelt ragadozóinak.

– Megnyugodtam – mondta Szilveszter. – Hogy én is látom már? – Hogy nem egyedül látom – vallotta be Szilveszter. – Hogy vannak?... – Hogy vannak, mert most már nélkülük is léteznének... – De ha engem is te képzelte el? Ha valóban csak a képzelődésed vagyok?...

– De vagy, most már vagy. És mert valóságosság képzeltelek, mindaz van ezután, amit együtt látunk – állapította meg lemondóan Szilveszter.

Csőndben iszogattak, bámulták a nesztelen talpakon sétáló árnyakat, amelyek egyre szorosabb hurkot írtak körülük. Leon nézte a lila jaguárokat, s most először érezte igazán, hogy létezik. S mert ebben megbizonyosodott, kezdett ideges lenni, de ez az idegesség nem pusztán ideg-állapot volt, hanem inkább a szorongással rokon érzés: ha van, s így van, akkor bármikor meg is szűnhetik. Esetleg csak arra kellett, hogy igazolja a lila ragadozók létét az előtt, akit ezzel kell ríogatni, mert ahhoz túlzottan racionális lény, hogy elhiggye a látomásokat. Eszköznek érezte magát, s nem akart eszköz lenni.

– Ha leoltom a gázt, elmennek? – kérdezte hitetlenül. – Nem. Ők mindentől függetlenül vannak. Léteznek, csak még el is akarják hitetni magukat. Kikerülhetetlenek. Kiküszöbölhetetlenek.

– És ha én eltűnnék, Szilveszter?... – kérdezte szorongva Leon, mert félt a választól, s attól, hogy valóban el kell tűnnie valamelyik pillanatban.

– Nem. Téged már végérvényesen elképzeltek. Csak én tudnám megszüntetni, de egyelőre még nem tudom, hogyan.

– Ha tudnád, megtennéd? – Minden bizonytal. – És lelkiismeret-furdalás nélkül...

– Nem vagyok felelős érte, Leon. Ne haragudj. Nem vagyunk felelősök azért, mert kénytelen-kelletlen elképzelünk vagy álmotunk valamit. Magamért volnék csupán felelős, a magam nyugalmáért, az egész-emberségemért. De tudom, hogy valahol már felelnek érte, s nekem egyre kevesebb a beleszólásom a magam életébe. Megjelentek, hogy legyetek, hogy magam helyett legyen mivel lefoglalnom magam. Amíg nem találom kiutat, vigyázni fogok rád, Leon. Már csak általad deríthetek ki valamit, ha egyáltalán kideríthetek.

– És ha megoldást találsz? – Addig is: túsod vagyok s túsod vagy. Igyekezünk sértetlenségben megőrizni egymást.

Lefekvéshez készülődtek, semmi sem hallatszott, csak a gáz sziszegése. Valahol valami állandóan, megszokható-fenyegetően sziszegett, miközben az elhanyagolt ragadozók észrevétlenül visszavonultak a sziszegés mögé, a képzeletbe vagy egy másik valóságba.

– Visszavágyod? – puhatolózott egy idő után Leon. – Most már nem – nézett végig kivetülő sötét árnyán Szilveszter. Leon érezte, hogy igazat mond, el-tűnődött, ő is „számba vette” magát; tudta sutaságát, nyomorékságát, a másik undorát.

Megértem. – Mit gondolsz, Leon, lesz-e még Leonora?

Leon nem válaszolt az undorteli kérdésre. Érezte, végleg megmérgezett valamit, s immár nincsen jövőtével. Belerondított az így-úgy elviselt helyzetbe, s „realitásba”, majd a muszájából megszokott talányba, most már visszavonhatatlanul. Erthetetlenként, lehetetlenként értették meg s fogadták el, és most, hogy ez megtörtént, kezdte igazán nem érteni az egészet. Önmagát.

– Tennem kell még egy próbát, Leon – határozta el másnap reggel Szilveszter, amikor hosszas tusakodás után sikerült lemondania az üvegről. – Azt hiszem, ennek az egésznek a kulcsa a ti emlékeitekben

van. Meg kell találnunk az emlékeiteket. Ismét el kell mennem a helyszínekre, hátha te visszaemlékszel.

– Ugy gondolod, az emlékeknek nem bennem, hanem a helyszínekben kell lakozniuk?

– Ezt nem tudom, csak azt, hogy még egy utolsó próbát kell tennem, mielőtt belenyugodnék a változtathatatlanba.

– Tehát te sem bízol a sikerben... – Egyáltalán nem bízom, Leon. Eppen ezért kell megadni a sikernek minden esélyt.

– En most sem mondhatok mást, mint hogy itt kezdődtem... – Eppen ezért, látod! Mert én valóban láttalak. Talán, ha elcipellek oda, minden megvilágosodik előtted. Vagy legalább megsejtesz valamit. Ki tudja?

– Nem bánom, Szilveszter. Bár félek, hogy valóban emlékezni fogok valami képtelenségre, ami aztán visszahív, oda. Tudja isten, de úgy érzem, hogy ott valahol a seholban, nem olyan jó, vagy inkább: nem olyan elviselhető, mint itt. – Itt és így egyszerűen elviselhetetlen, csak te még túl rövid ideje létezel – bólogatott meggyőződéssel Szilveszter. – Az elviselhetetlen mindig viszonyíthatatlan, nem hasonlítható semmilyen rosszhoz.

Lassan, ráérosen készülődtek. Megvárták a déli harangszót. Az úton egy darabig szótlanul ballagtak egymás oldalán, míg el nem haladtak az almapálinkával teli kirakat előtt, s ki nem kanyarodtak egy népesebb térre. Akkor Szilveszter magyarázni kezdett: – Végigcipeltem az utcákon, aztán valami süket pantomimet játszottam el vele a stopnál. A végén már kínos volt, mert mindenki minket figyelt. Fölöttébb gyanúsak lehettünk, meg is tudom érteni. De a stoptól már semmire sem emlékezett. Mintha hirtelen eltévedt volna! Mint aki kilépett egy rejtett ajtón, tesz néhány lépést egy ismeretlen világban, aztán, amikor visszafordul, az ajtó helyén csak egyenes, sima és emléktelen falat talál. Még elvittem az egyik temetőbe, aztán lemondtam az egészről. Annyira emléktelen volt, annyira eltévedt a tér dolgai között, mint egy újszülött. Na, itt vagyunk, nézz jól körül!

Miközben Leon nézelődött, Szilveszter még mindig gyanakodva, lopva figyelte arcvonásait, hátha csak tettei magát, komédiázik. De a szerzet is éppoly emléktelen, furcsálló tekintettel nézett szét, mint Leonra. A villanyrendőr zöldre váltott.

– Semmi? – kérdezte Szilveszter. – Semmi – felelte egykedvűen Leon, s elrövedezett az emberáradaton. – Semmi.

Utoljára próbálkozott: – Menj át a túlsó oldalra, az átkelőhely felé nézz vissza rám.

Figyelte a kacsázó léptekkel távolodó, aztán az emberáradatban fel-feltűnő Leont, s titkon arra vágyott, hogy bár ez a helyszín szippantáná be, olvasztaná magába, veszejtené el, mint akkor a tömeg. A zebra közepéről Leon visszatekintett, pillantásuk azonnal találkozott, de most nemcsak egyetlen futó másodpercre villant össze: Leon szemében kérdés volt. Rám emlékszik, csak rám, a mostani magamra, értette meg Szilveszter, s intett, hogy folytassa útját.

*Részlet a szerző hasonló című regényéből.

Mózes Attila, Attila barátunk, az atlantisi lakos, nekem, nemzedékünknek, mindannyiunknak többet jelent, mintsem azt illendő lenne szemtől szembe kimondani. Valami olyasmit, amit csak egy kézfogással, egy pohár fölött találkozó és egymásba kapaszkodó tekintetből lehet megérezni. Atlantiszt jelenti, a húséget, a hivatást, a kitartást. A férfiaságot és a hitet, az emberi esendőség fájdalmas szépségét, a bársontalpu leopárdokat és a vívótó hegyén megcsillanó fényt.

Ezért, ezért is, az Erdélyi Magyar írók Ligájának nevében, nemzedékünk nevében tisztelettel és szeretettel nyújtjuk át neki az E-mil első nagydíját. Arra kérjük, fogadja el: úgy is, mint atlantisi igazolványt.

Köszönünk, és köszöntünk, Attila. **Elmondta: GYÖRGY ATTILA**

Farkas Wellmann Éva

A kaland folytatása

Lépés csak ez, különbség mit se számít, mivel kezdődött s meddig ér még a játszma – mérkőzéseként (holnap még menne), ám itt küzdés híján végzést aligha látsz ma.

Tizenegy tíz. (Idő, nem végeredmény); abbahagyóknak, de tét nincs érvekképpen, mint ha meglopnak – utána eredmény –, s a lámpa zöldre válik akkor éppen.

Így vagy te is. Isten tudja, hány átvirradt reggel dicsér: „tartása, mersze...” Amíg a tolakodó ízek vágyát

kisöpörgeted (fogkefével, persze).

Nincs teste

Mi áll belőle, már csak néha karmol. S vonásról írni: lélek? Bár lehet: ne! A teste sincs. Levetkőztem magamról. Visszapróbálni immár nem lehetne.

Mint mikor más kulcsolt kezded, míg elsőfokú viharjelzés gyúlt fent, s szerinted aszott volt a szája szedre, ám lángra edzett az a száraz újfent.

S maradhattál ezúttal még a ver'tlen. (P megbukott a jegyességi próbán egy kivilágítatlan rózsakertben.)

Volna azért még néhány félreértés. De félre minden. Az értés komoly bár... És semmi félre. Csak még egy hosszúlépés.

Gonosz csak véle voltam

Elárulom: gonosz csak véle voltam. Mellette lett savvá a földnek sója. Nem ízlett számnak marhahús se szója. S hittem: vége nem lesz, csak vérefolytan.

Egyrement lamúr és lemur is immár. A hazajáró szerelem de rá vall! „Testem és lelkem nem bírhat Magával!” S ő nem kegyetlen volt, áldatlan inkább.

Kétszeresen fút: csíp s éget az étel most nélküle, kedélyem „felmenőin” – jó ez a lépcső. S kitűnő vétel...

Nem tartalékos az adott. De ő, im, versem írja. Szólok nevemnél: két „I”. Most boldog vagyok, s szeretem szeretőim.

Duett, apokrif

Örökké kettőtökből áll a szólam. Te csak zenélsz, míg ő hanyatt (a szótlan) a forma sínén tart feléd, a dalba, együtt veled, e lant húrjába varrva.

De most lassan zsolnába vált az ének, hogy boldogok bár a lelki szegények, Ország a tested, mennyei, s az ajkad – a toll kisiklik – halkán így szavalgat:

mily untató nesz, míg mind tovaszállunk: (marad a szó, mit ki vagy sem a szájunk) Ezópus, s Dante nyomdokain Kain...

Vonat, hajó, min vágat ő, vagy orkán; vagy néha épp egy szonettben botorkál: E záró szextett sánta verslábain.

Mózes Attila laudációja

Lehet-e vajon díjazni egy jelenséget? Lehet-e jelképet díjazni, s illik-e díjat adnunk annak, akit jobban szeretünk, mintsem annak anyagi vagy eszmei értéke lehetne? Nem tudom, lehet-e – de meg kell próbálnunk.

Erre a próbálkozásra az Erdélyi Magyar írók Ligája Mózes Attilát választotta ki.

Attila atlantisi lakos. Azok közé tartozik, akik már kihaltak, kivesztek erről a földről, akár a bölények, az indiánok, az unikornisok, vagy a székelyföld és a kelták tünderei. Ha létezik, magányosan létezik,

túlélő, akinek hangja alig hallszik, túlharsogja és elől a középserűség harsánysága.

Jól van ez így. Írónak, aki e nevet megérdemli, szólnia csupán halkán, választékosan lehet. Úgy, ahogyan erre Epiktétosz, Marcus Aurelius, vagy a hozzánk még közelebb álló Márai mester és Krúdy tanított. Író nem a publikált művek példányszámától lesz az ember, nem a kórusokban zengő kritikák és a társadalmi elismerés teszik azzá. Írónak lenni életforma. Író egyetlen sorral, vagy akár egyetlen sor nélkül is lehet valaki, ha annak születik, és helyesen, következetesen, ennek szellemében éli életét. Ha átköltözik Atlantiszra, az elsüllyedt földrészre.

A Szamárnémetiben bemutatott Cseresznyés kert műsorfüzetéhez színvonalas irodalmi szövegeket választottak a szerkesztők. Az előadás megközelítését, értelmezését és befogadását kellene, hogy segítsék ezek az idézetek, de sajnos, a színpadi alkotás alatta marad a műsorfüzet által ígért gondolatoknak. Vannak részletek, melyeket nem kérhetünk számon Árkosi Árpád rendezésén (például A. P. Csehov virtuális írói programját), mert azok nem a Cseresznyés kertre vonatkoznak, de a műfaji támpontokat adó idézeteket, melyek a tragikomikus fogalmának definiálására törekednek, már kereshetjük az előadásban. A néző „megszokott nyugalmát támadás éri”, véli Eörsi István *Jegyzetek a tragikomédiáról* című írásából bevalogatott részlet értelmében; „tragikus és komikus dráma végső egysége megtalálható Anton Pavlovics Csehov művészetében, írja George Streiner *A tragédia halálában*.”

Balassa Péter „*En más akartam*” című írásából a műsorfüzetben közölt részlet is érdekes, mert rámutat arra, hogyan fosztották meg Csehov műveit első rendezői, hogyan vettek vissza a komédia és a farce éléből azáltal, hogy helyette atmoszféraszínházat teremtetek előadásaikban (ez pedig nehezen megkerülhető színházi hagyománnyá vált mára). Balassa szerint Csehov radikalizmusa a nonverbális színház megteremtésében kereshető; „drámáinak konfliktusa az a komikus meg nem felelés, hogy mennyire nem az összeütközés színtere, dimenziója, ahol és amikor kis konfliktusaikkal bajlódnak az alakjai”.

Nagy Dorottya, Rappert Gábor

A műsorfüzetben fellelhető további idézetek között (Nietzsche: *Imígyen szólja Zarathustra*, Sören Kirkegaard) a Thomas Manné érdemel figyelmet, aki „az elmúlással higgadtan szembenéző szellem” költeményének nevezi Csehov utolsó színművét. Árkosi Árpád rendezése sem a tragédiát, sem a komédiát nem hangsúlyozza, és a tragikomikus jellegzetességeit sem fedezhetjük föl a szatmári előadásban, de a kissé szentimentális manni gondolatot megtaláljuk majd a színpadi alkotásban.

Nincs egyértelműen jó és rossz Csehov darabjaiban, így a Cseresznyés kert szereplői sem csoportosíthatók erkölcsi kategóriák szerint. A műfaji „sehová nem tartozás” viszont nem érvényes a színműre, mert az író komédiának nevezte. Az általam ismert színrevitelei kivétel nélkül Robert Brustein elméletét látszanak igazolni, miszerint a Cseresznyés kert, a többi Csehov darabhoz hasonlóan, nem más, mint melodráma (Robert Brustein: *A lázadás színháza*, Európa Könyvkiadó, 1982). Brustein tanulmányából nem idéznek a műsorfüzet szerkesztői, pedig a Harag György Társulat előadásának műfaja a melodráma, nem a tragikomédia. A melodramát határos felvonás vég jellemzi (Csehov szinte minden színművében meghökkenítő fordulatra, csattanóra vagy pisztolylovásra megy le a függöny két felvonás között), cselekménye pedig mindig ugyanarra a sémára, kismizmizó és áldozatai szembenállására épül, melyben a kismizmizó cselekszik, és az áldozatok szenvednek. A Cseresznyés kert cselekménye sem több, mint Ranyevszkaja asszony örökségből való

Jegyzetek a Cseresznyés kerttről

fokozatos kifosztásának bemutatása. Burnstein felhívja a figyelmet arra, hogy a klasszikus melodramai fogások burkoltan jelennek meg Csehovnál: az erőszakos tettek és az érzelmi csúcsok gyakran a színpad mögött vagy felvonások között zajlanak le (ilyen „rejtett cselekmény” a cseresznyés kert egyetlen sorsdöntő mozzanata, a birtok elárverezése). Az író a kifejtésre helyezi a hangsúlyt, elkerülve az érzélgőséget, és a hagyományos melodramai végkifejlet előtt lezárja a cselekményt (nem hagyja, hogy az erény diadalmaskodjon a bűn fölött), a melodramatikus pátoszt pedig azzal enyhíti, hogy nem hagy bennünket együtt érezni az áldozatokkal. Látszólag a legyőzött szereplők felelősek azért, ami velük történik: a kert elvesztése, nemtörődömségük, tékozlásuk, tehetlenségük eredménye.

Melodráma a Gyilkos tó partján

A manni gondolatot és a darab végét, a cseresznyefák kivágását vetíti előre a Szatmári Északi Színház által bemutatott Cseresznyés kert színpadképe: a zenekari árok helyét vízbe állított fatuskók foglalják el, a látvány a természeti katasztrófa útján képződött Gyilkos tóra emlékeztet.

Mintha a deszkaszínpad is facölöpökön nyugodna, s ez a bizonytalanság érzését kelti a nézőkben. Merétei Tamás díszlete más elemeiben nem utal ingatagságra: az első és az utolsó felvonásban a vidéki birtokon levő ház tágas szobája szolgál helyszínül a cselekménynek: bár Ranyevszkaja (Lőrincz Ágnes) gyermekszobának nevezi, sokkal inkább emlékeztet fogadószobára. Két hátsó bejárata sokablakos verandára nyílik, a harmadik felvonásban ugyanezt a sokablakos falat látjuk más szemszögből, és a második felvonás helyszíne sincs messze ettől a verandától. Egy masszív, régimódi szekrény központi helyet foglal el a hátrafele kissé emelkedő színpadon. Kicsit zavaró, hogy az előadás teljes időtartama alatt látható ez a bútordarab, különösen a második felvonásban, ahol a tóparti lugast ábrázoló térben művirágokkal letakarva van ott. Lopahin (Rappert Gábor), aki nemrég elárulta, hogy előző este színházban volt, felugrik az öreg bútor asztallapjára, és úgy komédiázik ott, mintha színpadon lenne. A cseresznyés kert mint színház nem idegen hasonlat európai rendezők előadásaiban (George Banu esszé-kötete, a *Színházunk, a cseresznyés kert*, eredeti címén *La cerisaie notre theatre* több alkotás kapcsán elemzi ezt a hasonlatot), de Árkosi Árpád előadásában nincs más utalás erre a párhuzamra. Meglepő viszont, hogy a cseresznyés kert-színház hasonlat legköltőibb megvalósítójának, a néhai Georgio Strehler olasz rendező Csehov-rendezésének egy másik látványeleme visszalopózik a szatmári előadásba. Egy kis játékvonatról van szó, mely Strehler előadásában a gyermekorból jön vissza, Árkosinál

viszont a kifürkészhetetlen jövőbe vezet az utolsó jelenetben. Az öreg Firsz (Senkálcsy Endre érdemes művész), miután rádöbben, hogy egyedül maradt az elhagyott házban, elindít egy játékmozdonyt, mely a cseresznyés kert makettjeként értelmezett kis díszletelem robbog körbe, körbe, sípolva, és erre a hangra megy le a függöny.

Az előadás látványvilágához tartoznak a Gheorghide Mária tervei alapján készült kosztümök is, melyek nem semlegesek, és túlságosan befolyásolják a szereplőkről alkotott képünket: Ranyevszkaja érkezésekor pirosban van, királynőként foglalja el helyét a számára odakészített bársonytámlás széken, de a báljelenetben már erős narancssárga színben pompázik, míg lánya (Márkó Eszter) egy lila ruhát visel. Ezek a színek kissé közönségesessé változtatják viselőiket, és elmosás az ellentétet az arisztokrata származású szereplők (Ranyevszkaja, Ánya, Gajev, stb) és a báljelenetben felvonuló polgárok között. A határ elmosása azért veszélyes, mert Csehov éppen a régi értékek jelképét, a műveltség, az elit kultúra képviselőit látatja az arisztokráciában, elpusztulásukat pedig egy sokkal durvább, műveletlen réteg feltörése okozza: Lopahint nem csak más szereplők jellemeinek „faragatlannak”, ő maga is tisztába van azzal, hogy szülei még parasztok voltak, és éppen ezért annyira erős, hatásos az a jelenet, amikor bejelenti, hogy megvette a birtokot. Az áldozatok kismizmizésének szimbóluma a kert elvesztése, a régi értékek felszámolásának jelképe a kert kivágása.

Lopahin a többi szereplőhöz viszonyítva erőteljesebb vonásokkal megrajzolt figura Árkosi Árpád előadásában, ezért ő válik az előadás főszereplőjévé: mindenkiel barátságos, úriember, leperog róla minden sértés, akaratgyengesége csak abban mutatkozik meg, hogy Varjával (Nagy Dorottya) nem tud normálisan kommunikálni.

„Vonulj kolostorba, Pofélia” – mondja bohóckodva, Hamletet parafrazálva Lopahin, és nem lényegtelen, hogy Ofelia helyett Poféliát vagy Ohméliát ír Csehov. Árkosi Árpád ezt a félműveltségre utaló gesztust is levonta az előadásból, Rappert Gábor tisztán, érthetően Oféliát mond, így még egyszer fel kell figyelniünk a két társadalmi réteg közötti különbség elmosódására.

Miközben úgy tűnik, hogy a Cseresznyés kert szereplőinek léte párhuzamos egymással, és ha nem találkozhatnának Ranyevszkaja asszony birtokán, izoláltan éldegélnének a külön kis világaikban. Valójában mindannyian egymásba kapcsolódó indítékok és következmények zárt hálóját képezik, nélkülözhetetlen láncszemek Csehov életről alkotott képének. Balassa Péter fentebb idézett, az előadás műsorfüzetében szereplő szövegében csoportkoreográfia dinamikájának nevezi azt a mozgást, melyben látszólag mindenki elbeszél a többiek mellett, mégis úgy van ott, hogy hozzátartozik az összképhez. Árkosi Árpád előadásából éppen a megkomponáltságot, a csoportkép dinamikáját

Nagy Dorottya, Lőrincz Ágnes, Márkó Eszter, Rappert Gábor

hiányolhatjuk leginkább. Példának felhozhatunk egy sejtetett, titkos viszonyt Sarlotta Ivanovna (László Zita) és Lopahin között, mely lehetséges magyarázat lenne arra, hogy miért nem kéri meg Lopahin Varja kezét, de a szerelmi háromszög nincs megrajzolva, minden lehetséges válasz csak találgatás.

Más kapcsolatok is sematikusak vagy megrajzolatlanok a szatmári előadásban. Dunyasa (Kató Emőke) és Jása (Nagy Orbán) viszonya, például, tisztázatlan, a lány tóparti szerelmi vallomásának nincs színpadi felvezetése, Jepihodov (Nagy Csongor) féltékenységből jövünk rá, hogy valami történhetett a színpad mögött. Ez a szerelmi háromszög is ingatag, Sarlotta Ivanovna monológját pedig, melyet a tuskókon egyensúlyozva mond el, nem kapcsolhatjuk a Jása-Dunyasa-Jepihodov jelenethez, így téjtét veszti.

Firszet a Kolozsvári Állami Magyar Színházról meghívott Senkálcsy Endre érdemes művész játssza, aki Vlad Mugur rendezésében is ugyanezt a szerepet játssza Kolozsváron, és Ács Alajos helyett kellett beugrania az előadásba. Firsz nem az a kifogástalan jellemű, régimódi, kicsit szenilis de mindenképpen szeretetreméltó inas, mint ahogy Csehov megírta: úrnője kezét kinosan hosszú percekig csókolgatja, mint egy hűségese eb, de Lopahin feléje nyújtott kezét durván ellöki. Az utóbbi gesztusa koncepció része is lehet, hiszen az okos öreg tudhatja, a parvenü Lopahin lesz majd az új tulajdonos, de Firsz mindenképpen szolgál, és nem engedheti meg magának, hogy érzelmei szerint reagáljon minden helyzetben.

Különös, hogy fontosabb szereplők (Ljubov Andrejevna, Gajev, Ánya és Trofimov) színpadi jeleneteit, egymáshoz fűződő viszonyukat nem elemezte pontosan, részletesen Árkosi Árpád, de behoz egy, a cselekmény szempontjából főlősleges szereplőt, akiről csak a színlap elolvasása után tudjuk meg, hogy kicsoda (Jása édesanyja).

A darab végén szinte minden szereplő új életet kezd: Ranyevszkaja visszamegy Párizsba, Ánya tanulni fog, Gajevet bankba alkalmazták, Várja egy szomszéd birtokon lesz házvezetőnő, Lopahin és Jepihodov maradnak a birtokon, Jása követi úrnőjét, Dunyasa minden bizonnyal marad (most már esetlenül, támasz nélkül: az utolsó képek egyikében poggyászt cipelnek Jepihodovval, összeesik, a férfi pedig durván, érzéstelenül húzza ki a színról). Egyedül Firsz marad a házban, elindítja a játékmozdonyt, és abszurd derével vigyorog az elmúlásra.

HEGYI RÉKA

Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulat

Csehov: Cseresznyés kert
Fordította: Tóth Árpád
Rendező: Árkosi Árpád, Jászai-díjas
Díszlet: Merétei Tamás
Jelmez: Gheorghide Mária
Zeneszerző: Könczei Árpád
Koreográfus: Gabriela Tanase

Szereplők: Lőrincz Ágnes, Márkó Eszter, Nagy Dorottya, Tóth-Páll Miklós, Rappert Gábor, Szűcs Ervin, István István, László Zita, Nagy Csongor, Kató Emőke, Senkálcsy Endre érdemes művész, Nagy Orbán, Kulcsár-Székely Attila, Bessenyei István, András Gyula, Méhes Kati, Zákány Mihály, Budizsa Anikó, Geszti Tünde

Tóth-Páll Miklós, Senkálcsy Endre, Lőrincz Ágnes

Harcos művemem postán küldeném

Bogdán László, Irodalmi Jelen-díj, 1948-ban született Sepsiszentgyörgyön, jelenleg is ott él. Számos vers és prózákötete jelent meg, Füst Milán-, és Kortárs-díjas.

– *Jelenleg Sepsiszentgyörgyön élsz. Miként vélekedsz arról, hogy irodalmi központokról, csak úgy beszélhetünk, mint többé vagy kevésbé fontos provinciális helyekről?*

– Számomra ennek ma már semmi jelentősége nincs. Szerkesztőségekbe, kiadóba akkor se járnék, ha Pesten vagy Kolozsvárott élnék, harcos művemem postán, vagy e-mailen küldeném akkor is. A személyi érintkezés farszt.

– *Prózáat, verset is írsz. Melyik kifejezési forma áll közelebb hozzád?*

– Amikor verset írok, arról álmodozom, hogy milyen regényt írnék, ha regényt, akkor arról, hogy milyen verset.

– *Több erdélyi szerző is foglalkozik azzal, hogy átírja, felülírja az elődök műveit. Szerinted meddig folytatható az átiratokkal való játék?*

– A lehetőségek beláthatatlanok és végtelenek. Most írom át éppen Lermontov nagy romantikus művét *A démon*. Bővebben talán akkor, ha ez könyvben is megjelenik.

Bogdán László

a kérdés

Homokórába rakják hamvain, ha meghalok, s ha elhamvasztanak. Elek apó utolsó szavait írják fölém: „Fő, hogy dolgozzanak!”

És én azonnal sürgőldödni kezdek, porrá válna is nyughatatlanul csápolok, föl-alá járok egyre, dacosan és leállíthatatlanul.

Pillanatig sem maradhatok tétlen. Higgyétek el, más nincs, amiben hinnem. Látjátok, akkor, az lesz majd a gond:

– minden porszememmel az időt mérem –, ezenközben halhatatlan lelkem hol üzekedik? hol bujkál? hol bolyong?

a csókák tánca

csókák tánca a kreml csillaga körül mert a vendég is ember és megőrül miközben utcán hőmezőn előre megy és nem ül le pihen egy kőre arbat sok száz góti baba és zenészek ideérnek lassan tiltások félszek a félszavak és az engedelmes imák viczoroghatnak már a matrjosa-babák reánk vár rubljev ikonja vladimirban és reánk vár a boldogság is! hol van? vörös csillag körül táncolnak a csókák hírül adva szívünk kényszerriadóját mikor nyelvek között izzottak a versek s havas nyírfák közt tűnt fel a gyermek és repülőn felleg-hőmezők felett frontálisan támadt a szeretet

Drakula Tükörképben

Egy erdélyi magyar vámpír-regény, villant eszembe, amikor kézbe kaptam **Bogdán László** *Drakula megjelenik* című könyvét. Tényleg, elkel már ide egy jó kis vérszopós, szexuálisan túlfűtéssel átitatott, gótikus felhangoktól zengő opusz, fűztem tovább elgondoláimat, miközben nekifogtam. Nos, utóbb számot kellett vetnem a vértelen valósággal: nem azt kaptam, amit láttam. (Ezt neked, Baudrillard, látom magam előtt a szerzőt, amit szakállába vigyorog és beint...) Szó sincs itt arról, hogy a mítikus gróf öröknek látszó álmából felébredve a miotritikus színre s egyben a tettek mezejére lép, hogy aztán egy sarkon beleütöközzék Doktor Vámpírvadászba, akivel aztán összeméri diabolikus erejét, és végül természetesen a nihilbe foszlik. Bogdán László Drakulája odabentről indít, egy munkáját becsülettel végző szekuszt hadsadt tudatának másik tételéről. A szerző választott hősnéne diabolikájára emlékeztető gesztussal beépíti az árnyékrótot áldozatába, mintegy sugallva, hogy a hozzá hasonló retteneteket ne kint keresse a min-

denkori szörnyvadász, hanem elsősorban önmaga vagy felebarátai poklának valamelyik belső körében. Ezen olvasat szerint tehát Drakula eleve képben van, ha belső tükörképben is – horribile dictu, annak ellenére, hogy a hagyomány szerint a vámpírnak nincs tükörképe. Feltevődik persze az a posteriori megkerülhetetlen tünő kérdés, hogy ha mindannyiunkban ott lapul a vámpír vagy egyéb szörnyeteg, hogyan és mikor találja meg magának azt a bizonyos rést, ahol füstként előszívároghat. Nos, az elmeegógyászok azzal nyugtatják a jámbor jedermann, hogy a tudat jégpáncéljának rianása csakis zsenge korában fenyegeti az embert, ezért ha valaki elrúgta magától azt a bizonyos harmincegynehány évet, végre megnyugodhat: a bugyrokban rejtőző rémek örökre bent rekednek a palackban. A Bogdán-féle szövegből viszont a kórkép korrek ábrázolása mögül az árad, hogy bizonyos külső tényezők hatására, mint amilyen például a többnyire arctalan hatalmi gépezet delejes hatása egyesekre, bármikor

bekövetkezhet a jégzajlás, és előpattan a homálygróf, teljes fogazatban. Az áldozat pedig felveszi ellene a harcot, a ragyogó stílusérzékkel megszerkesztett, egymást át meg átszelő idősíkok mindegyikében, akkor is, amikor a palackból a dugót kihúzó hatalom már csak a nagy történetben létezik, de persze hiába, mert nem az a balszerencse ragadta el voltaképpen, amely ellen oly nagy erővel küzd (lásd a regény Kavafisz-mottóját). A hatalom vámpírja a kellő időben hozta létre önmaga tükörképét az áldozat tudat-térfelén, leszámolva ily módon a vele kapcsolatos hiedelmekkel. Ebből kiindulva az is igen könnyen elképzelhető, hogy legközelebb már a szenteltvíznek, keresztnek, fokhagymának és napfénynek is fittyet hány. A vámpírhordozó persze mit sem tud az ördögi transzponálásról, ő szegény csupán közvetlen vízió-társától szeretne szabadulni, nem is sejtve, hogy az nem több vetületnél. S miután az általa elképzelhető összes verzióval szükségszerűen kudarcot vall, levonja önmaga és mindenki számára a háborzongató végkövetkeztetést: „Hogy mindez mikor kezdődött, nem tudom...”

(Bogdán László: *Drakula megjelenik*, Mentor Kiadó, 2002 Marosvásárhely)

SZÁNTAI JÁNOS

Szálínger Balázs

Dal

Összeültünk a tábortúznél,
Levelet írni Adynak.
Küldjünk talán egy véres töltényt –
Mi lehet Pesten a divat?

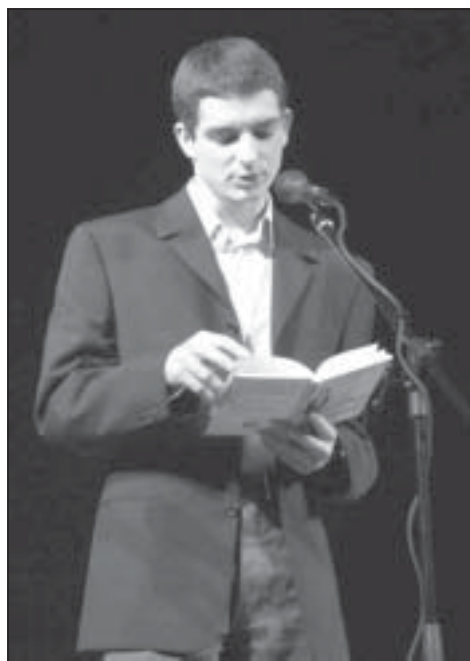
Mi lehet Pesten, a tábortúztól
Ezer kilométerre szép
Van-e hó, van-e tűz, amihez az ember,
Amihez tartja a tenyerét?

Van-e brettlidizóz,
Aki jönne kifőzni a vért a kabátból?
Szeperék fenekén
Van-e lány, aki fél, mialatt táncol?
Van-e most mulató, kabaré valahol
Amiben hadiballada szól?

Nagyvárad – A vénasszonyok nyara

Próbálnál, bátyám itt elélteni őszig!
Vénasszonyokra úgy szárad nyarad:
még legkisebb csonpod is belebörzik.
Gyarló vidéken gyalón tart a lakk,
s volt territóriumod töled őrzik
húvös szelek és apró nagyvadak.
Fújtnak fénylő városod felett
csetlő karvalyok és botló szelek.

S indulj erőm, szoruljon el torok:
ugyan már ne legyen színe a kéznek,
amely szobrodra követ dobott!
A mába kőpnek, és a múltba néznek,
a szó csak visszhang, a vers csak idézet;
lehabzsolják a terített folyót,
nem tudják: óv és összetart a lakk,
húvös szelek és apró nagyvadak.

„Az utcán is szoktam figyelni”

Szálínger Balázs, Irodalmi Jelen-díj, 1978-ban született Keszthelyen, jelenleg Budapesten él. Kötetei: *Kievezni a vajból*, *Zalai Passió*, *Első Pesti Vérekabaré*. Sziveri-, Bródy-, és Petőfi-díjas költő.

– *Magyarországon, jelenleg Budapesten élsz, de két első könyved Kolozsváron jelent meg. Hogyan, miért lettél erdélyi költő?*

– Nem tudok erre mást mondani, mint eddig: szerencsés véletlen folytán akadtam össze a helyőrségekkel, se nálam, se náluk nem volt beépítve, hogy találkoznunk kell, mégis így alakult. Aztán az ő jelenlétükben, inspirációjukra, figyelmük mellett írtam meg, talán túl hamar is, az első két könyvet, és eszembe sem jutott, hogy másutt jelennek meg. Egyszerűen őket ismertem. Talán ők tudnának arra választ adni, hogy miért fogadtak el annak ellenére, hogy nem vagyok erdélyi.

– *Ironikusán bár, de verseid mintha egy közéleti szerepet is vállaló költő alakját körvonaloznák; mennyire vagy közel a köz életéhez?*

– Hogy közéleti költő lennék – ezt nem hiszem. Bár az tény, hogy a világ zajaira, a helyőrségek közt legalábbis, gyorsan reagálok. De ez nem elhatározás kérdése, hanem mindenki azt teszi témává, ami legjobban foglalkoztatja, én ebben nem különbözöm. Abban talán, kis iróniával, hogy az utcán is szoktam figyelni, nem csak a kocsmasztalnál vagy az ágyban.

– *Harmadik könyved az Első Pesti Vérekabaré címet viseli, miközben a könyv nem csupán pesti, de váradí is; és nem feltétlenül első, hiszen a két világháború közötti kabarék világában fel-feltűnő költők közül nem is egyre utalás történik a kötetben...*

– Amikor Váradon töltöttem fél évet, Nagy Endre, a magyar kabaré megalapítójának Pest-könyvét olvastam rongyosra. Előtte, Pesten meg a Várad-könyvét. Nem szerettem ki belőlük azóta, ott vannak mint alap. Ami rájuk rakódott, az viszont már Pest. De Pest is azon szemlélődéssel, amiről az előbb beszéltem. Lehet Pesten Pestről írni úgy, hogy a város határon kívüli dolgokat is figyelemmel kísérjük.

A valóságos Pest

„a Pest-téma most befejeztetett”

Szálínger Balázs harmadik kötete, nem holmi reklámszlogen miatt mondva – de meglepetést okozott. Persze tudvalevő volt, ahogy ezt a szerző is megjegyzi: „az illatos lapokhoz hozzáférhet bárki”, no de mégis. Az *Első Pesti Vérekabaré* hátoldalán felsoroltatnak ugyan az eddig begyűjtött díjak, de a gyanakvó olvasó csak a könyv végére jutva békél meg, mondván: ez nem volt véletlen.

Az *Első Pesti Vérekabaré* – úgy tűnik – egy nagy felkaroló hadművelet, amelynek nyomán Szálínger egy helyre kíván gyűjteni minden zsákmányt, amelyet elődök és kortársak Pesten összeszedtek. Teszi mindezt úgy, hogy közben felépíti a saját valóságos Pestjét, a maga nagyon is valóságos Nagyvárad képét - és sorolhatnám.

Mert az, ahogy a valóságot kezeli, az teszi Szálínger verses könyvét igazán izgalmassá. Aki járt mostanában Pesten, az érzi: tényleg ilyen mostanság a pesti hangulat, jól példázza ez a két sor a *Duna Keringő*-ből: Az utcán a dühöngő megszokás,/ tavaszi árad, szél és márkahűhő”. Ugyanebben a kötetben

olvashatók a mai Nagyváradot leginkább jellemző sorok is: „Várad átka hogy virágzott/ s most is figyelem-vert”.

De a valóságot úgy általában figyelembe véve, azt is pontosan leírja. Teszi mindezt úgy, hogy a mondatok közben mégis rímek és erős képek által felerősítve pörögnek tovább. A valóság-kezelés módjában van valami, ami Kosztolányi idézi, de mégis egészen másról van szó. Mert Szálínger felhasználja ugyan az elődök formavilágát és témakörreit is alkalomadtán, de teszi mindezt úgy, hogy közben határozottan meg is húzza a vonalat az elődök és önmaga között. A *Nőimítator repertoárjából* című versben sorra veszi a század első évtizedeinek nagyjait, Babitsot, Juhász Gyulát, Adyt; Babitsot rusnya fajzatnak nevezvén, Juhász Gyulát pedig felelősségre vonja, mert Annáról „Jangy recenziókat” írt. A fenti vers egyébként a *Versimítator repertoárjából* című ciklusban szerepel, ami igazán érdekes, hiszen a dolog akár úgy is értelmezhető, hogy a versimítator által utánzótt nőimítator utánozza Szálínger.

De hagyjuk ezt a bonyolult utánzási kérdést, hiszen Szálínger bevallja, hogy „halott műfajoknak szemárvén” biceg (*Harmadik monológ*) és térjünk át a második ciklusra az *Első Pesti Vérekabaré*-ra, ami a vér és arany már korábról ismert motívuma helyett harmadik kötetében a vér és a kabaré fogalmait használja felváltva, gyúrja egybe. Teszi mindezt egy olyan Pest előterében (vagy inkább erőterében) állva, ahol a trubadúr punk ilyenformán szól kedveséhez: „kitakarítom a mocskot belőled”. (*Trubadúr punk*) S ha a lírai én végre elmondhatja, hogy ő: „a város jöttment, fattyú nagyfiúja” (*Duna Keringő*) akkor úgy véli, itt az ideje elverni a port a tanácsosztogató véneken (lásd: Esetem az alázattal), ahogy ezt egyébként a *Zalai passió* című vígeposzának utószavában is megtette volt.

Vér és kabaré, imitáció és őszinteség lépked karöltve a kötet utcáin, de vannak olyan versek is, amelyekben a kabaré háttérbe szorul, és egy visszafogott lírai hang kezd mondani valamit a vérről, a *Rozsdaövezeti szanóban* például: „lesz élet egyszer minden afelé visz/ ágyunk közepére tapad a fémiz/ épp az idén új a jövő amiért lelkesedünk majd használtan”.

(Szálínger Balázs: *Első Pesti Vérekabaré*, Árkád-Palatinus, 2002 Budapest)

Van az néha úgy, hogy az Angyal beint, megérinti a vállunkat és angyal-hangján azt hozza tudtunkra: figyelmezzél! A

suttogás szinte felfoghatatlanul halk, inkább a lélek mélyén lévő hallószervünkkel percipiáljuk. Ez történt Borsósnéval is, miközben öt kis kötötűvel fuszeklin dolgozott, üldögélt a falusi iskola tanáriójában, ahol lévén csak két tanerő, senki nem szenvedett rangkorságban: mind az igazgató, mint a tanító jószívvel megtűrték maguk mellett az öreg takarítóasszonyt is. Misztikus időszak borult a világra s világban erre a kis falura, advent ideje volt, reggeli tíz óra s az alföld felett porkönnnyen havazott.

Az udvaron a négyosztályos iskola tanuló kergetőztek, hógolyóztak, s ebben a majdnem idilli hangulatban Borsósné meghallotta, amint Karola kisasszony, a magyar osztályok tanítóje kissé fontoskodva azt magyarázta az igazgatónőnek:

„Képzeld, a jövő héten még ki kell hivatnom az állatorvost is. Nem találtam helyet a nevelhetetlen kandúrnak, sajnáljuk, de el kell altatnunk. A keresztanyám. Bukarestben nem tudta rendre szoktatni, jó, lehozta hozzánk, hátha udvar kell neki, kószálás, ez az igény benne lehet a génjeikben. A macskák nehezen nevelhetők, kerti állatok. Nos, ez a miénk, amint beszabadul a szobába, felhág a díványra, és bejelöli... Szegény anyám minden nap sírva fogad.”

Az igazgató, akinek vajmi kevés tapasztalata lehetett macskatartás dolgában, szendvicset csipegetett, és inkább udvariasságból érdeklődte meg: „Hogyhogy bejelöli...?”

Karola kisasszony kortyolgatta a kávéját.

„Egyszerűen úgy, hogy oda pisál. Hát ez már elviselhetetlen, büzlenek a fotelok, a szőnyegek. Csak nem fog egy háziállat terrorizálni bennünket, ez már túrheteren.”

Az igazgatót csöppet se érintette érzékenyen a téma. Legyintett:

„Na ja, egy kis, rühes macskáért egyáltalán nem kell búsulni. Van, nincs, egyre megy.”

Az ítélet ott lebegett a szobában, ám a tanerők nem szomorkodtak egy cseppet sem.

Borsósné vállá viszont, tiltakozásként szinte megrándult, de már volt olyan bölcs és edzett iskolai személyzet, hogy ne szóljon bele a pedagógusok diskurálásába. Tudta ő jól az orra hosszát, amiért őt itt megtűrik, az nem jelenti azt, hogy ők egyenlőek lennének, ezért hát sose bizalmaskodott, nem fontoskodott, halkán lépdelt a falusi iskolában és tette a dolgát. Így vált aztán a szeretet, a nélkülözhetetlen Mariska nénié. A takarító kiált az ajtóba és feje fölé emelt karral rázta a csengőt, a tanító bementek órára. Borsósné a huzatos kamrában fát kezdett hasogatni, valahányszor a fejszével rávágott a tuskóra, fojtottan felkiáltott, tegező stílusban hadakozott az angyalarcú Karola kisasszonnyal, valahogy emígyen:

„... hogyazanyádkeservét... háttekvagy... jaj, hát te az Atyaisten lennél? Jaj, mert miféle dolog csak úgy kioltani egy ártatlanka állat életét...” Mert igaz, hogy saját önitétele szerint Borsósné nem volt holmi „intelligens nő”, de annyit megszaglított, hogy az a bizonyos elaltatás az örök álommal van egyenes és direkt kapcsolatban. Lágyszívű asszony léte Borsósné mindig keservesen megsíratta az elhullt állatokat, a törött lábú golyát, a rühes kecskét. Ezeket a fiatal nőket, akik mindig szívajdíttól távol tudták tartani magukat gyermekek esendőségétől, panaszaikat, családi jajoktól, hol csodálta, hol meg titkon ócsárolta. Ha egyik-másik gyermek szülői fenytés

A kandúr

eredményeként, kékre verter toppant be az iskolába és csak kókadozott a padban, a tanítónők, ezek az illatos, szép tündérek, oda szóltak neki, csak úgy elejébe vetették: ugyan, nézze már meg, mire fel bóg az a gyerek! És ilyenkor, az öregedő Borsósné ölbe veszi, nagy mellére vonja a síró emberkét, simogatja, megeteti, megitatja, megbeszélte, vigasztalja. S a sérült lelkek csillapodnak, anyameleget éreznek, szinte elárasztja őket.

Ezen a napon Borsósné kerülgette, leste a tanítókat, oda-oda hallgatózott a beszédükre, magában abban reménykedett, hátha eljut még hozzá valami a kandúrra vonatkozólag. Azt ugyan várhatta. Ezek a független lányok remekül értettek hozzá, jó egyensúlyban elringatni a kedélyállapotukat, nem lelkiztek feleslegesen. Karola kisasszony, miután elhatározta, hogy kioltja a kis kandúr életét, többé nem foglalkozott vele. „Nincs semmi a halál után, s a halál is semmi” – mondta ki Seneca nagy bölcs létere, erről viszont Karola kisasszony sem tudott.

Borsósné lelki katarzisa, amiről hála Istennek, neki fogalma sem vala, hogy olyasmije lett volna nékie, teljesen leverte a lábáról. Ezen a napon szinte fizikai rosszullet kényszerítette, még a régi térdfájása is elővette. Otthon, a konyhában, megmelegítette a leveskáját, de nem sok étvágygal kanalizta. A két öreg macska – kopott bundájú, fogatlan jószágok, akik még ahhoz is lusták voltak, hogy egerésszenek – a lábánál botladozott. Borsósné nezegette ezeket a véglgyengült teremtményeket s magában arra gondolt: talán ez is magyarázható, hogy az utóbbi időben csudamód elszaporodtak a ház meg az istálló környékén a rágcsálók. Ám bármivel is foglalkozott ezen a napon Borsósné, gondolatban minduntalan visszatért a kandúrhoz. Az ismeretlenhez, az altatásra ítélthez. Délután, a konyhaasztal mellett kötögetve, az is eszébe jutott, hiszen ezeket a macskákat még az ő drága megboldogult ura hozta a házhoz onnan, ahol éppen kőműves munkát végzett. Ezen az emléken könnyezett egy keveset, de nem túl sokat, éppen annyit, amennyi egy nem éppen friss özvegyhez illő.

Vasárnap, a falusi templomban, a Krisztus-képp és Krisztus-korú plébános úr az egybegyűlt népek dörgedelmes prédikációját tartott arról: ne essünk tévhitbe, a karácsony márpedig nem a nagy zabálás, hanem a legtisztább szeretet ünnepe. Vajon miként fogadjuk be a Jézuskát a hajlékunkba? Ez az adventi kérdés, amit minden keresztény fel kell tegyen magának.

Borsósné hirtelen és váratlanul hangosan felsírt, arcát tenyerébe rejtette és ontotta a könnyeit. A plébános úr jól látta az özvegy heves érzelmitörését, és magában arra a következtetésre jutott: na, szegény Borsósnénál, a magányos özvegnél újfent beütött az ünnepek táján esedékes depresszió –, és égnek emelt karral teljes tüdejéből felkiáltott, mintha szabad téren, a pusztában prédikálna az ájtatos lelkeknek. „Mert szeretett híveim, emlékezzünk csak arra, amikor a vendégfogadás azzal utasítja el a szentszülőket, hogy minden hely foglalt, nos, a vendégfogadás nem mondott igazat, egy, egyetlen egy hely akadt volna még ott a fedele alatt s az az ő fekhelye volt. De neki meg sem fordult a fejében, hogy átadja a saját helyét...! Itt a plébános úr rövidke hatásszünetet tartott, majd rábeszélőn, lágy hangon azt kötötte a hívek lel-

kére: keresztényi tett a saját ágyunk átadása a bajba jutott lelkeknek.

Borsósné gyakorló hívő volt, amolyan templomos asszony, aki rórátén és májusi ájtatosságon egyaránt ott térdepelt az első padban és fennhangon imádkozott, énekelt, sőt, ami a lényeg lényege, a templomos hangulatot haza is viszi otthonába, vasárnap délután pedig újra éli a mise mozzanatait, hallani véli a plébános úr gyönyörűséges, bariton hangját, amint a rossz utakon tévelygő emberiséghez intézi szavait. S ezen a napon a prédikáció Borsósné naiv és hamvas lelkéből kipattintott egy elhatározást: mivel az ő portáján felebarát, vajdó asszony ne kopogtat bebocsátásért, hát üsse kő, ő igenis befogadja a kis kandúrt. Annak is van lelke.

Hétfő reggel ott állt az iskola kapujában és ragyogó arccal leste a magyar tanító jöttét.

„Na, Karola kisasszony aztán még miket művelt a kis kandúr?”

Karola kisasszony pillantásával szinte lesújtott az öregedő nőre, egyáltalán nem értette, hogy Mariska néninek ugyan mi köze van a macskához és egyáltalán mire fel froclizza őt?

„Jaj, Mariska néni, az Istenre kérem, ne juttassa eszembe azt a macskát. Elegem van belőle!”

Borsósné optimizmusa percről, percre növekedett, ajkán széles mosoly.

„Hiszen, Karola kisasszony, én egyáltalán nem akarom bántani magácskát. Ide figyeljen, én tegnap elhatároztam, hogy befogadom magamhoz a kis kandúrt. Na ehhez, mit szólna?”

Karola kisasszony egyetlen mozdulattal átölelte Borsósné nyakát:

„Jaj, maga drága, maga egyetlen, maga az én megmentőm” – és simogatta a takarító arcát, kezét.

Másnap, Karola kisasszony a vőlegényével, autón szállította házhoz a macskát. Herélt kandúr lévén, nagy testű volt, fényes bundájú és kissé elhízott. Borsósné menten, egycsapásra beleszeretett a macskába.

„Ez lesz a legszebb macska az egész faluban. Mindenki engem fog irigyelni...” Az már csak úgy mellékesen jutott eszébe: „Igaz is, minek hívják, van neve neki?”

„Ja, ez Fábán névre hallgat” – kiáltotta vissza Karola kisasszony a kapuból s ezzel elhajtottak.

Ennek viszont, már csöppet se örvendett Borsósné, mert a szomszédját, az öreg svábot, aki nem tartott a Németországba emigráló családjával, szintén Fábánnak hívták. Ettől kezdve a zárkózott, szófukar sváb, valahányszor Borsósné a kandúrt szólította, menten a kerítésnél termett. Nézték egymást, mosolyogtak egymásra, s vonogatták a vállukat... A napok múltával a szomszéd kellőképpen szemrevételezte a macskát, elmeséltette magának a történetét és törölgötte a szemét, hogy lámcsak, ez a szegény Fábánka is egy elhagyott lélek.

Előfordult tehát ez az állatokkal is.

„Hogy mik vannak!” – sóhajtozta.

Néhány nap múlva, délután, Fábán úr bekopogtatott Borsósné konyhájába, disznótoros maradékot hozott a kandúrnak. És Fábán hamar beszokott az öreg sváb konyhájába, körbejárta, felfedezte magának no és persze bejelölte, mint a saját területét. A bejelölésből viszont az öreg sváb nem rendezett nagy ügyet.

Amikor félév-év eltelt után Karola kisasszony eljött meglátogatni a macskát, az rá sem hederített, büszkén felvetett fejével áttapancsolt a konyhán, át az udvaron is, a jó meleg istálló felé. A barnok világába.

TÓTH MÁRIA

Giotto di Bondone festménye

G. Pataky András

Ars poetica

1

Engem nem simogattak,
mint hű ebet gondos gazda.
A játszanitított gyermek komolysága
hangolta feszesre bennem
az értelem húrjait.

Nem fáj a múlt, csak emlékeztem;
rejtett sírások, öszszemű álmok
karsú remegését
rejtji ritkuló nádas,
ahol régen az esti csendben
szerelmet vallottam a csillagoknak
és kimenttem a rét vizéből
a lapot, melyre első versem írtam...

2

Évek tenyerén érlelt a fény!
Kezem már okosan küzd
formáját féltő konok fémmel
és elmém színes szavakból
zengő éneket szó épülő házak homlokára.

3

Nem építetek hamis imáknak
büszke templomot, mert azért lettem
anyám kínjából e földre,
hogy kimondjam: csak az várjon itt
gazdag aratást, aki önkezevel
hintett áldott aratást, aki önkezevel
hintett áldott hantokra érces magvakat,
mert igaz idők fenek itt sajtító késeket!

4

Nem ragyogni, tenni és látni jöttem közétek.
Mutassátok meg emberek igazi arcotok
és tenyereitek; én megmondom,
hogy mennyit értek a jelennek,
mert arcom és tenyerek tükréből
tanultam olvasni élő történelmet.

Debüt

Otrosina Edina 1985. május 25-én született Temesváron. A Bartók Béla Líceum 11-ik osztályában jár. 16 éves korától ír verseket. Tanára Eszterő István.

Otrosina Edina

Van egy versem

Egy versem van,
de nem tudom megírni,
óhajtom, kívánom,
lelkemet hevíti,
s szavakat rá
hiába keresek,

talán nem is vers,
csak egy sóhaj,
szélfújta táj.

Emlékül

Rózsa elhervad
márvány hasad,
a hűségem
kire marad?

Gerard David festménye

Mint éjből bomló menny

avagy Endre Károly álma

A költő Periandrosz című drámájának megjelenését ünnepelte. Néhány hónappal a kilencvenedik születésnapja előtt lepte meg a Kriterion Könyvkiadó egyik legszebb alkotásának kiadásával. 1982-es esztendőit írtunk. Családi hangulatban ünnepeltük meg az eseményt, Endre Károly eljött otthonomba, hogy ott dedikáljon. Felejthetetlen, éjfélbe nyúló este volt. Az álmok és vágyak estéje. A Parnasszus felé szálltunk valami időtlen, testetlen, a végtelen határait kereső diadalúton, amikor hirtelen megállítottam a röptét. A befejezetlen munkáiról kérdeztem. Kegyetlen dolog volt, hogy félig kész tervek nyugtalanító kérdésével megzavarjam a Periandrosz megjelenését ünneplő nagy-nagy boldogságát... És mégis, álmokból és már elkészült részletekből összeállt élete egyik legnagyobb művének terve. Láttam az alapokat, aztán az épület körvonalait is, sőt a tervek mögött zengő költői lelket is.

Michelangelóról készült egy 22 fejezetből álló szonett-koszorút írni. Összesen 500 szonettet, azaz 7000 verssort, melyben megkísérel a titáni küzdelmet – a szobrász és a költő párviadalát. Versben akarta újból megteremteni a halhatatlan szobrokat – a Madonnákat, Keresztelő Szent Jánost, a Pietát, Mózest... Úgy hajlítani, csiszolni a magyar szavakat, mintha azok

az anyanyelv márványtömbjéből faragott beszélő, zengő szobrok lennének. Huszonnégy szonettet adott át akkor nekem, melyeket ma újra olvasva úgy érzem, hogy kisugároznak az egészre. Endre Károly is érezte, hogy keze alatt már formálódik, beszél az egész. Mint éjből bomló menny világítja be a születendő művet. – A gerince a Pietá lesz – mondotta húsz esztendővel ezelőtt, majd így folytatta – Már most kezdek hajlani arra, hogy megírjam a szerzőjét is, a Fördöző katonákat. Ismerem azt a rajzot is, amit Leonardo da Vinci készített Michelangelóval egyidejűleg az Arnói csatáról. Óriási a különbség a két alkotás között. Leonardónak kiáltó katonái vannak, akik rohamra indulnak, csücsörített szájukon szinte érezni lehet, hogy ott a kiáltás. Michelangelo úgy oldotta meg ezt a témát, hogy a katonák meztelenek voltak és sütkéreztek a napon az Arno egy magasabb partján. Amikor meghallották, hogy jön az ellenség, akkor kapkodva húzták fel ruháikat és irtózatossággal, olyan erők lettek, hogy megverték az ellenséget. Ez egy szerző-tétel lesz, így gondoltam ki, de később leegyszerűsítettem a tervet és kihagytam a szonett-műből. Meg kellene írnom a Dávidot is, aztán Mózest. Azokban a redőkben, amiket a dús szakáll rejt, hogy azokban mi van... Olyan mint a világtúrban a magnetizmus...

A Keresztelő Szent Jánosról szóló szonettek elkészültek és velük együtt, bennük lüktetve az ifjú szobrász versből faragott ónarcképe. Irving Stone regényes Michelangelo életrajzában találjuk a következő sorokat: „Sokat forgatta az Újszövetséget, főleg Máté és Márk evangéliumát. És mennél jobban látta az evangéliumok Jézusát, annál messzebbre távolodott tőle a halálra gyötört, ijesztő Krisztus képe, ahogyan a korábbi századok művészei ábrázolták. Lassan kialakult benne egy egészen más Megváltó – a derűs, meleg, nagylelkű emberé, aki Isten nevében az emberiséget és az élet szépségét szolgálja.”

A fiatal Szent Jánost, a Medici Ház védőszentjét fehér márványból rendelték meg. Az ünnepek alatt, karácsonykor, amikor a kandallóban a „jókívánság-hasáb” égett, s az ablak alatt a szegény gyerekek karácsonyi énekeket daloltak, Michelangelo már a szoborról álmodott. Ettől kezdve boldogabb idők vártak rá.

Az alkotás gyönyörűen gyötrelmes útját járta Michelangelóval együtt a temesvári költő, Endre Károly is. A szobrász kövel, a költő verssel keresztelt. Befejezetlenül maradt a szonett-koszorú, a nagy mű, de egyáltalán van e az ilyen alkotásnak végső határa?!

PONGRÁCZ P. MÁRIA

Michelangelo – Pitti Madonna

Endre Károly

Giovannino

(Szonettek Michelagniolóról)

4.

Előtte rendre elvonult a múlt,
a sok előd sok szentjános-alakja,
azé, ki a torony fülkékéjén lakja
s elgyötörtén is fiús, finomult,

s azoké, kiknek ráncba hornyosult
szűk horpaszuk s levált húsupak salakja
a kiáltó szavak csontokról fakadva
hamvazkodó hajolt fejükre hullt.

Szinyorelli Jánosa élre lépett.
Nem! Nem lehet feledni ezt a képet,
A szűnyog-alkat hétrét dől a botra

s a satnya arc szakálla leng lobogva,
így áll a Szűz előtt, kinek ölében
párnás kacsóval int a Kiseded éppen.

5.

Tajtékfoga haragos tengereknek
e kő habos testébe ne harapjon!
Ne marja szagatott üreggél! Habnyom
ejtse rá könnyeit, ók lepergnek.

Korbácsolások mélyből nem erednek.
A mélység csendes. Forrongani habzón
csak felszín tud, hogy mérge szirtre csapjon,
ilyen lehet lelke az embereknek.

S most vesszen el e kő kemény nyugalma,
mit meg nem bont a változás, a mozgás,
hogy emberibb legyen az ember, jobb, más?

hogy szebbre domborodjék testi halma,
hogy Istenre mint méltó képmás leljen,
s mert lelne nem tud, a kő vezekeljen?

24.

Ahogy apja elmerült fiát nézte,
meglátta benne szobrát: Giovanninót:
mindkettejük igen hosszú utat rótt
s fiának is csak húsz az életéve:

a lelketlenség pusztára lépve
ő is csak vadmezet eszik és kórót,
s nem szólal más szót, mint a kiáltó sózt
s már indulóban szárad édes élte.

János vízzel keresztelt, Jézus tűzzel,
emberéletük emberfarkasoknak
csattant fogán vérvullatva tűnt el –

sonon te vagy, fénye hiú korodnak,
ki gyatrák közé óriásnak jó el
sanyargatottan kereszteni kövel.

Ivo Muncsán

Karácsonyi ajándék

Eszeveszettezen havazott. Mintha esztendők óta nem hullott volna annyi hó a Bánságban. Ezüstös fellegek borították az eget, s szitálták megállás nélkül a csillogó pelyheket a tájra. Az utcák, a házak már ünnepre készültek... Ilyenkor, néhány nappal Karácsony előtt mindenki szorgoskodott a házbán. Az asszonyok sütöttek, főztek, a férfiak szőnyegeteket poroltak, bútorokat tologattak, hogy a nagy fehérésgben ragyogjon az otthon is.

Különös érzés fog el minden Karácsony közeledtén. Álom és valóság, múlt és jelen szivárványán átdereng az a régi, feledhetetlen Karácsony. Mintha hallanám a feleségem hangját, amint kiadja az utasításokat: „Gondod legyen a bevásárlásra. Ne sajnáld a pénzt, egyszer van Karácsony, nem akarok szegénykezni, ha vendég kopogtat az ajtón. Ma egy kicsit később érek haza, az iskolában egyik kolleganóm a születésnapját ünnepli, tudod, hogy van ilyenkor... Légy jó! Ne nyugtalankodj, nem dől össze a világ!”

Sietnem kell, ha nem akarok elkésmi a hivatalból. Előszedek egy szatyrot és rohanok az üzletekbe. Nagy a tolongás, mindenki ünnepre készül. Az idő pedig repül... Amikor végre hazaérek a csomaggal, úgy érzem, mintha hatalmas terhet vetek volna le a vállamról. Most már én is nyugodtan végezhetem a magam dolgát, bemehetek a munkahelyemre boldog ünnepeket kívánni.

A szerkesztőségben mintha minden a fejetején állna. A főszerkesztő kiabál, elégedetlen az ünnepi lapszámmal. „Menjete ki a szerbek lakta falvakba, hozzátok anyagot a falusi emberekről!” Sietünk kell, este van a lapzártá és addig vissza kell érniünk a kész anyaggal. Nekem a megye északi részén fekvő településre kell utaznom. Annyi időm sincs, hogy értesítsem a feleségemet. Sebaj, késő délutánra vagy este hazatérek. A legfontosabbakat elintéztém kora reggel, mindent bevásároltam, úgy, ahogyan megbeszéltük és nem feledkeztem meg az ajándékrol sem.

Ott, abban a kis szerb faluban, ahova küldetésem szolt, mintha a béke szigete lett volna. Csodaszépen havazott ott is. Ráborult a falura a puha pelyhokkal terhes égbolt. Csilingeltek a szánkok, sütemények édes illata áradt a házakból. Ismerős régi dalok zendültek fel itt is ott is, melyek gyermekkorom karácsonyaira emlékeztettek. Igazi tél volt... Karácsonyváro, hófehér. Nyitott szemmel tapadtam a tájhoz és magam előtt láttam azt a fűrgén sikló új szánkót, amelyet nagybácsimtól kaptam ajándékba. Aztán azt is láttam, amint hőembert gyurunk és hatalmas kék kalapot nyomunk a fejére. A kalapnak feltétlenül kéknnek kell lennie, nálunk ez volt a szokás!

Jó volt így álmodozni, alászállni az emlékek csodás világába, s félig éberem félig öntudatlanul

rebegni a dalokat, melyeket anyanyelvemmel együtt szívtam magamba, talán azóta, mióta megszülettem. Hirtelen megcsapott a töltött káposzta illata és egyszeriben elfogott a honvágy. Máskor szívesen csavarogtam el otthonról, de most mielőbb haza szerettem volna érn. Az is lehet, hogy valóban szárnyaltam, repdestem a fellegek között, mert amire felocsúdtam, már ott is találtam magam az ajtóban. Szívdobogva léptem a házba. A konyha ajtaja félig nyitva volt, láttam, hogy a feleségem már ott ül a terített asztalnál. Hozzásiettem, megöleltem és ujjongva kiáltottam: Drágám, itthon vagyok!

Az asszony elhűzódott tőlem s döbbenet láttam, hogy tovább folytatja a falatozást. – Hagyj, olyan éhes vagyok! Az orvos is azt tanácsolta... – Orvos, csak nincs valami bajod?! – rebegtem ijedten. – Nem, dehog, csak már útban van a gyermek! – Milyen gyermek? – Milyen, hát a mi gyermekünk. Apa leszel!

Elnémultam. Ki tudja, meddig állhattam ott szédültén, amikor kitárult a nappali szoba ajtaja s éreztem, hogy fenyőillat árad felém. Odakinn tovább havazott. A kolindálók éneke behallatszott a szomszédból. Csilingelt, dalolt a mi szobánk is, integetett a karácsonyfa, s úgy rémlett, hogy a színes gömbök és angyalhaj-girlandok közül rám mosolyog a Madonna, akinek ölében egy pufók kised gógicsél. Száll az angyal, énekel az angyal. Eljött a Szent Karácsony. Úgy éreztem, hogy fenyőtestem lesz, nővök, felnyúlok egészen az égig, miközben azt suttojga, aztán már harsogja körülöttem minden, hogy Apa leszek!

Fordította: PONGRÁCZ P. MÁRIA

gyereke... Még ha véletlenül is történt. Elvetetni nem akarja. Azt mondta, a gyereket szereti, nem a pasast. Nem követelhetem, hogy halálra ítélje a magzatot. Nem lehetek a kis ártatlan júdása. Mindennek tetejébe az apa arab egyetemista volt. Még megérem, hogy miután felnevelem, a szent dsihád nevében tizenévesként géppisztollyal fog odaszegezni az ajtó félfához engem, az eretnek keresztényt. Legalább ne lenne muzulmán! Én mit árulok el? A nemzetemet, hitemet? Mindezt miért?

Elmenni. Spongyával letörölni mindent magam mögött. Nem én hibáztam. Betartottam a szabályokat. Talán jobb lett volna házasságban élni? Mi a biztosíték, bármire? Ma ilyen a világ. Röhögni fognak rajtam. Nincs alvás az első időkben. Ráadásul, amikor tini lesz, majd a szemembe vágja, hogy pofa be, nem én vagyok az apja.

Bonyolítottam az életemet. Más nő talán jobb lenne? Ha közös a gyerekünk lesz Julival, akkor ott a megkülönböztetés, ez az enyém, az a másik férfié. Káin és Ábel.

Júdás ártatlan volt, de az ő küldetése messze nehezebb volt a többi apostolnál. Mert más lenni, a nehéz feladatot véghezvinni. József is vállalta a gyermeket, hogy ne kövezzék halálra jegyesét, szerelmét.

Julii mosolyogva közeledik felém. Ő már tudja, miként döntöttem.

OBERTEN JÁNOS

Júdás vagy József?

Mégis, mit gondol ez a nő? Én fogom felnevelni a megszületendő porontyát? Csak úgy beállít, és azt mondja: világra hozom ezt a gyereket. A pasas, akivel csinálta, persze, hallani sem akar róla, Juli pedig akarja. Semmit sem kér tőlem, nem is állítja, hogy szerelmes lett volna a pasasba, akivel lefeküdt. Arra sem emlékeztem, hogy nem ígértünk egymásnak feltétlen hűséget, kapcsolatunk szabadnak indult. Mit szabad? Most még én érzem rohadtul magam, mert miután megcsalt, itt fogom hagyni, boldoguljon, ahogy tud. Majd csak elveszi valaki vagy felneveli egyedül a zabigyerekét. A mi szép napjainknak mindenképpen vége. Keserű szájj marad csupán. Persze, megint késik, az orvostól jön.

Miért érzem mégis úgy magam, mint aki bajban hagyom őt? Juli elárult, cserébe én is ezt tehetném vele. Na és ha egyedül marad? Én is az vagyok. Különben is: hol itt a baj? Elmegyek, méghozzá Júdás búcsúcsókkal. Tudják, hogy a francia nyelvben az ajtón levő kémlélőlyukat „júdás”-nak nevezik? Elettünk csupa árulásból áll. Szüleink elárulnak, vagy mi őket, eláruljuk önmagunk ifjúkori eszményeit, vagy bennünket barátaink, házastársunk, szerelmünk, majd idővel gyermekünk, aki más akar lenni, mint ahogyan mi neveltük. Mondhatnánk azt is, hogy nem

csak Ödipusz-, vagy Elektra-, hanem állandó „júdás-komplexusban” is szenvedünk, életünk része az árulás. El-árulni: áruba bocsátani. Valamiért megtagadni ami addig igaz volt, hogy a fordítottjába menjen át. Hogy megbocsátás is van a világon? Attól az árulás árulás marad. Mennyiért mindez? Kétezer év alatt nem sokat változott az árfolyam, a harminc sékel ma sem sokat ér.

Ha otthagynom, nem lesz többé Juli. Természetes egyszerűsége tiszta, ösztönös lényé hiányozni fog, nem véletlenül egészítettük ki oly jól egymást. Amit adott, kedvessége, más által nem pótolható. És ha gyereke lesz, megváltozik? És mi van a „József”-komplexussal? A mindenek fölött való, a szeretett lény iránti érzelemmel? József szépnek látta Máriaát, és segédkezett a szülésnél, a köldökzsinórt elvágni, aztán később éjjel felváltva járkáltak le-fel a csecsemővel, aki nagyobbacska korában apának szólította Józsefét, hiszen tőle tanult mindent, és kapott szeretetet. Azért utána még három gyermekük született. Hány férfi kerül a világon ilyen helyzetbe, leányanyát, vagy terhes nőt vállalva?

Mégis, mi a fontosabb? A nő, az anya, a gyermek, vagy a tudat, hogy egy másik férfi

Ferenc Zsuzsanna

Kik ügyei

(részlet)

12.

Kik mindent elolvasott, meghallgatott, ami a magyarok kitelepítésére, kényszerlakhelyekre, munkatelepekre, politikai bebörtönzöttekre vonatkozott.

Mivel mozgalmas családból származott, otthonról is sok mindent ismert: rokonai megfordultak Vereckétől kezdve mindenhol, ahol lőttek, kínoztak, vallattak, éhezettek, agy mosást végeztek, kirakatperek rendeztek. Egyik részük áldozatként, másik részük tettesként.

Tehát mondhatni Kik már korán viharedzetté vált a politika tekintetében. Viszont mindig elcsodálkozott, ha olyan emberekről hallott, akik a negyvenes évek végén és az ötvenes évek elején önátnevelésük valamint átnevelődésük érdekében, külső kényszer vagy politikai érdek nélkül, saját magukért, hogy munkatelepre küldjék őket.

Egyszer faggatóra fogott egy ilyen önlőlet.

– Sok mindent neveltek ott rajtam, már nem is tudom – mondta neki az illető.

Kik belátta: ilyen titokzatos rokon nélkül nem teljes családjának a politikai skálája.

13.

Kik arra gondolt, hogy nagymamája hasonlít Heinrich Heine klasszikus német költőhöz.

Heine ugyanis megmondta volt, hogy ott, ahol könyveket égetnek, rövidesen embereket is égetni fognak.

Kik nagymamája szintén helyesen fogalmazott:

– Kik, ha valahol azt hajtogatják, nyomtatékosan, hogy Nagy-Magyarország, Nagy-Románia, Nagy-Albánia, Nagy-Oroszország, Nagy-Szerbia satöbbi, fuss, mert ott rövidesen lúni fognak.

Azonban Kik a nagymamája tanácsát csak részben fogadta meg.

Szerette például elképzelni Nagy-Erdélyt, amely olyan nagy lenne, hogy egész Európa beleférne. Egy-két nemzet leszámítva, persze.

14.

Barátnőjétől Kik számítógépes levelezési programot kapott születésnapjára. Csodás ajándékot.

Kik azt szerette benne a legjobban, hogy egyes leveleket megír magától: születésnap, eljegyzési, esküvői gratulációt, elmaradt találkozó miatt bánkódó sorokat, részvétnyilvánítást. Még olyan levelet is megfogalmaz, amely együttérzést fejez ki, ha valakinek megbukott a gyermeke a vizsgán. És mindezt angol nyelven.

Kik nem ismerte igazából ezt a nyelvet, csak éppen nagykeservesen sikerült felfognia egy-egy katalógus mondandóját.

A legnagyobb baj azonban az volt, hogy senkivel sem levelezett angol nyelven. Ezért sajátmagának küldött egy angol nyelvű e-mailt, saját influenzája alkalmából. A levél megérkezett, Kik meg is értette, örvendett neki. Válaszolt is rá, a menüből kiválasztva a „betegség miatti együttérzést kifejező levélre adott szíves választ”. Ez is megérkezett, Kik válaszolt rá. Stb.

Hanem a levelezés rövidesen olyan árnyalatnyi nüanszok felé vitte Kiket, mint a „temetés miatti kondoleálás utáni második e-mailra adott, kedves, de semmire sem kötelező válasz”.

Ekkor Kik már nem értette meg a saját leveleit. Elhatározta, hogy végre megtanulja Shakespeare nyelvét.

15.

Egy nyugati tévés – a továbbiakban nevezzük NyT-nek – Romániába készült riportútra. Régi álma volt, hogy filmet készítsen Drakuláról. Felhívta hát régi ismerősét, Kiket, és megkérte, hajtson fel számára egy vámpírvadászt.

Kik nem volt valami nagy honleány, szem előtt nem Románia hírneve, hanem a megígért 500 német márka lebegett. Tehát mindent megígért. De honnan szedjen elő vámpírvadászt? A diliházból, gondolta Kik. Felkereste hát egyik barátját, az elmegyógyászt, ám az kijelentette, tudtával egyetlen beteg sem szenved vámpírvadász-szindrómában, viszont van egy pá-

ciens, aki kihúzta a fogait, mert félt, hogy vámpírrá válik. Ám NyT nem akarta lefelfogni ezt a nőt. Kik elszomorodott, mert a német márka reménye elúszott, mint dinnyehéj a vízben. Ebben a rossz lelkiállapotban összetalálkozott költő barátjával, és betértek egy kocsmába. A honi hagyományoknak megfelelően az inflációról társalogtak, hanem a harmadik vodka után Kiknek remek ötlete támadt. Megkérdezte a költőt, hogy hajlandó lenne-e egyetlen napra vámpírvadászá válni?

– Mivel foglalkozik egy ilyen izé? – akarta tudni a költő. Kik sem ismerte a pontos választ, tehát intenzíven gondolkodtak, míg lassan megvilágosodott a kérdés. Mire megjött a nyugati stáb, mindent előkészítettek. Mindent, vagyis szmokingot, fekete kalapot, piros sálát, egy kitömött krokodil-bébit, cserkésztrombitát, hatvan ezer lejre fűzéses fokhagymát. A telehold ingyen volt.

– A krokodil nem jellegzetes román állat – akadt fenn NyT, ám a költő nem volt hajlandó megválni ettől a kelléktől. Nagyon jól festett a szmokingban, hóna alatt a krokodil-bébit, jobb kezében a cserkésztrombitával, nyaka körül a piros sállal és a fokhagymafűzettel, a fekete kalap fölött ragyogó teleholddal. Elmesélte, hogy híres vámpírvadász családból származik, hogy édesapja igazi hősként végezte, a vámpírok ölték meg. Saját munkamódszeréről is beszámolt: a trombitával magához hívja a vámpirokat, a fokhagymával a sarokba szorítja őket, majd karót dőf a szívükbe.

Jó sok néző összesereglett a stáb körül, szaporán kommentálták a

hallottakat. Egy gyanús helyi lap még a helyszínen interjút készített a költővel.

Mondhatni, a vámpírvadászat általános boldogsággal végződött. NyT boldog volt, Kik nem kevésbé. Nyilván boldogok voltak a nyugati tévénezők is, hiszen igazi vámpírvadászt láthattak. A költő a kapott honoráriumból a hegyekbe utazott a barátnőjével, majd ezt követően összeházasodtak, ami általában pozitív ténynek számít.

Nemsokára a már említett lap apróhirdetést közölt: „Olcson megszabadítom a vámpírjaitól”.

– Tehát a nyugati tévések hozzájárultak a romániai munkanélküliség leküzdéséhez is – gondolta Kik. Megírta az esetet egy németországi lapnak. Az ottani szerkesztő felhívta, és azt mondta, tetszett neki a parabola.

– Nem parabola, hanem riport – tiltakozott Kik.

16.

A bukaresti Lido mellett Kiket bemutatták egy halvány rózsaszínű amerikai kocsinak.

– Kik vagyok – rebegte.

A kocsi nem válaszolt semmit. Kik érezte, hogy előnti a düh. A kocsihoz hajolt, és odasúgta neki:

– Ismerem a fajtádat. Te Pamela Anderson, a Barbie baba, a zenélő óvszer és a pozitív gondolkodás rokona vagy.

A kocsi hátsó kerekével gyöngéden Kikbe rúgott. Aki ettől nyolc napon túl gyógyuló sérüléseket szenvedett.

Kulturális hírek

◆ Karácsonyi könyvvásárt rendezett múlt szombaton a Malom utcai Tranzit Házban a Korunk. A rendezvény-jellegű, egész napos happening gerincét a Korunk égisze alatt nemrégiben megjelent könyvek bemutatónak sora képezte. Az esemény-csúcspontoknak számító könyv-vízrebocsátások közötti időszakoknak vers-dalok (lásd a kitűnő formában lévő Fűszál együtttest), valamint az irodalom határvonalain cirkáló, esetenként show jellegű (vetített kultúrvásár), a KORUNK „művelődésdinamikai” események adtak valós tartalmat.

◆ A texasi Fort Worthban az elmúlt hét végén a modern művészeteknek szentelt múzeum nyitotta meg kapuit, a második legnagyobb ilyen jellegű múzeum az Egyesült Államokban.

A japán Tadao Ando építész által tervezett, üvegből és betonból épült, 15 ezer négyzetméter kiállítási területtel rendelkező múzeumnál csak a New York-i Modern Művészetek Múzeuma nagyobb. A Fort Worth-i Modern Művészetek Múzeuma az 1940 utáni modern művészetek alkotásait gyűjti, külön hangsúlyt fektetve az absztrakt expresszionizmusra, az ötvenes években világhírűvé vált olyan amerikai művészekre, mint Jackson Pollock, Mark Rothko, Robert Motherwell. Az állandó kiállításon láthatóak a modern művészetek klasszikusai, Andy Warhol, Roy Lichtenstein, Willem de Kooning és Henry Moore alkotásai is.

A 65 millió dolláros építési költséget szponzorok, köztük bőkezű texasi olajmilliárdosok adományából fedezték.

◆ Múlt szerdán tartották Ungváron a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészeti Kiállítás megnyitóját, melynek a Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum adott otthont. A Révész Imre Társaság immár hagyományosnak mondható rendezvényét Riskó György festőművész, grafikus nyitotta meg. A látlaton Balázs István, Benkő György, Berecz Margit, Erfán Ferenc, Hidi Endre, Iván Ambrus, Jankovich Mária, Kolozsvári László, Hrabár Natália, Magyar László, Matl Péter, Őri Mihály, Réti János, Riskó György, Szemán Ferenc, Szocsa László, Tóth Lajos, Veres Péter alkotásaiban gyönyörködhetnek a látogatók. A festmények, grafikák, szobrok, kispasztikák, kerámiák, textilművek előtt meg-megállók közül többen úgy vélték, a művészcsoporthoz egyik eddigi legsikerültebb, legegységesebb bemutatkozása ez a mostani. (Bereginfo)

◆ A Helikon december 10-i számában verset közöl Kenéz Ferenc, Egyed Emese, Vári Csaba, prózát Boros Enikő, Lászlófy Csaba, Nagy Koppány Zsolt, Magyarosi Sándor.

◆ Nemrég egy vacsorán egy német költő egy magyar költőhöz fordult az asztalnál. „Te most alacsony széken ülsz vagy depressziós vagy?” A fiatal magyar költő, nemzedékének jeles képviselője, egyfajta idol és példakép, lenézett maga alá, majd csodálkozva fordult körbe. „Jé, én ülök a cicaszéken?”

Mivel titokban én is költő vagyok, sőt, mit takargassam, filozófus is, ily módon rendkívül fogékony a jelenségekből kibontható szimbolikára, az jutott eszembe, hogy a cicaperspektíva jól kifejezi korunk költőjének nézőpontját, mert a költészetet valahogy pici lett, a dolgok viszont megnőttek, és bár körbe lehet őket szimatolni, de lényegüket vagy kozmikus összefüggéseiket, ha vannak ilyenek, megragadni aligha – írja Garaczi László az Etna (Magazin a vulkán alatt - www.zetna.org.yu) december 15-i frissítésében.

◆ (...) „egy díjkiosztás nem jelentéktelen szakmai és erkölcsi teherként, felelősségvállalás is. Felelőség a díjazott személyével, de a képviselt díj elsősorban eszmei tartalmával, üzenetével szemben is.

Nos, ha visszagondolok csupán a memóriámra alapozva is az erdélyi kultúra azon személyiségeire, akiket itt Kriterion-koszorúsként ünnepelek-

tünk, akkor az erdélyi magyar ember mértéktartó, de őszinte örömeivel nyugtázhatom, hogy a 2002. esztendő Kriterion-Koszorúja kiválasztott személy, PÉNTEK JÁNOS filológiai doktor, a kiváló nyelvész, néprajzkutató, a BBTE Magyar Nyelvészeti Tanszékének vezető professzora méltó társa az igazgyöngyként lassan-lassan gyarapodó Kriterion-koszorúskorú társaságának” – mondta dr. Balázs Lajos néprajzkutató a díj átadásakor.

◆ Brassóban megnyílt a George Barițiu Megyei Könyvtár által működtetett Nemzeti Kisebbségi Kulturális és Történelmi Központ. A működő toleranciáról, a kultúra összekötő szerepéről szövegezték üdvözlő beszédükben Carmen Tănăsescu, a könyvtár igazgatója, Aristotel Căncescu megyei tanácselnök, Markó Gábor alelnök, Hergian Tibor, a Bukaresti Magyar Kulturális Központ igazgatója, Aranyosi István, Vasile Bejan, Ion Popescu Topolog megyei tanácsosok. A megyei tanácsosok az NKKTK támogatásáról biztosították a jelenlevőket. Csutak Levente grafikus Erdélyi helikonisták arcéle című tárlatát nyitották meg a Baiulescu-ház padlástermében. Előadást tartott: Adamovits Sándor, Bíró Béla és a Grimasz színjátszócsoporthoz. (Brassói Lapok)

◆ A nagyváradi Tibor Ernő Galéria tagjainak alkotásaiból nyílt kiállítás a napokban a Kanonok sori pincegalériában. A tárlat három hétig lesz nyitva. Az egybegyűlteket Bondár Csaba, a Tibor Ernő Galéria művészeti vezetője köszöntötte. A tizenhét kiállító: Antal Brigitta, Balajti László, Bánya Katalin, Bondár Csaba, Elefánt Aranka, Gavrucza Tibor, Jámor Ferenc, Lelea Margareta, Mátza Gyula, Molnár Imola, Popon Krisztina, Puskás Lenke Róza, Rob Ibolya, Staharóczi Júlia, Széll Katalin, Trifán László, Völgyi Marcell. (Bihari Napló)

◆ A kanadai Hamilton Galéria képviselői december 12-én Debrecenben hivatalosan átadták Munkácsy Mihály Krisztus Pilátus előtt című festményét a Déri Múzeumnak. A kép a letéti szerződés értelmében legalább 2008-ig Debrecenben marad. Az alkotást január első napjaiban állítják föl a múzeum Munkácsy-termében, így hosszú idő után újra együtt lesz látható a Munkácsy-trilógia, vagyis az 1881-ben készült Krisztus Pilátus előtt, az 1884-es keletkezésű Golgota és az Ecce Homo!, amit Munkácsy 1896-ban festett. A Krisztus Pilátus előtt című alkotást tavaly októberben azért szállították Debrecenből a tengerentúlra, hogy kanadai tulajdonosa az ottani törvényeknek megfelelően ajándékozhasssa a festményt a Hamilton Galériának. A jelenleg is Debrecenben látható Golgota megvásárlásáról a magyar állam még tárgyal a festmény amerikai tulajdonosával.

A Kanadától Debrecenig tartó légi úton a -40 fokra fagyott képet egy éjszakán át hagyták teremhőmérsékletűre melegedni, és csak ezt követően göngyöltették ki a szakemberek a Déri Múzeumban

Lapszámunk szerzői

Ferenc Zsuzsanna – 1947-ben született Kolozsváron, író, újságíró, több németországi, svájci lap munkatársa. Filmjeit külföldön is bemutatták. Első kötete Sok fal címmel 1969-ben jelent meg 1998-ban összeállította a jelenkori romániai magyar költők négy nyelvű antológiáját.

G. Pataky András – 1948-ban született Pécskán, költő, jelenleg szabadfoglalkozású és Aradon él. Versei folyóiratokban, antológiákban jelentek meg.

György Attila – 1971-ben született Gyimesközéplekon, prózaíró, a Székelyföld szerkesztője, jelenleg Csíkszeredében él. Kötetei: Ki olyan, mint a Sárkány? (1995), A boszorkányok feltámadása (1997) Történetek a nyereg alól (1999) Harminchárom (2002)

Hegy Réka – 1976-ban született Brassóban, Kolozsváron végzett teatrológiát, a Zsólye folyóirat állandó munkatársa.

Karácsonyi Zsolt – 1977-ben született Aradon, költő, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem teatrológiai szakának végzős hallgatója. Kötete: Téli hadjárat (versek, 2001)

Ivo Muncsán – 1943-ban született Varjason (Temes megye), költő, prózaíró, műfordító. Több mint harminc kötete jelent meg szerb és román nyelven, a temesvári Knyizsevnjij Zsivot irodalmi folyóirat felelős szerkesztője.

Oberten János – született 1944 április 8 -Arany ág helységben (Temes megye), író, újságíró, színikritikus, a román írószövetség tagja.

Kötetei: Férfihangok (regény), Rókaszelidítés (regény), Bádogszeműveg (novellás kötet).

Pongrácz P. Mária – 1941-ben született Székelyudvarhelyen, író, újságíró, jelenleg Temesváron él. Kötetei: Gozsdu Elek (1969), Búcsú a szigetektől (1976), A kőfaragó patak (1980) Havak küszöbén (1981), A Parnasszus ölében (1983), Az elfürészelt árnyék (1987), valamint több fordításkötet.

Szántai János – 1969-ben született Kolozsváron, költő, író, szerkesztő. Kötetei: Kis csigák s nagyok (Studium, 1997), Az igazi és a márványelefánt (Tinivár, 1998), Utazások az elefántal (Dee-Sign, 1999), Beszélyek (Polis, 2000) **Tóth Mária** – 1933-ban született Aradon, író, újságíró, a román és a magyar írószövetség tagja, 1997-ben megkapja a Látó nívódíját. Első kötete A küszöbön túl címmel 1964-ben jelent meg. Számos prózakötet szerzője, legutóbbi könyve: Kutyák tele (1999).